

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

Otázky volného času dětí a mládeže

Vedoucí práce: Mgr. Jana Šimečková
Autor práce: Miroslava Machová
Studijní obor: Sociální péče
Ročník: 3. ročník kombinovaného studia

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou – diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

23. března 2010

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Janě Šimečkové
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Rodina – přístav a lodivod.....	10
1. 2 Otázka po smyslu rodiny?	12
1.2. Význam rodinných tradic a rituálů	14
1. 3 Křesťanská rodina	15
2 Základní právní předpisy	17
3 Výchova.....	23
3. 1 Stavební kameny výchovy.....	24
3. 2 Výchova školní.....	26
3. 3 Výchova mimoškolní.....	26
3. 3. 1 Zájmové činnosti	28
4 Specifika volného času	30
4.1 Vymezení pojmu volný čas	30
4. 2 Funkce volného času	31
4. 3 Volný čas a životní styl	34
4.4 Zážitková podoba volného času	35
4. 5 Zájmová činnost organizovaná a neorganizovaná	37
5 Instituce zabývající se volným časem	40
5. 1 Charakteristika školských zařízení určených k zájmové činnosti.....	40
5. 2 Církevní instituce pracující s dětmi a mládeží ve volném čase	47
5. 3 Další instituce zabývající se volným časem	50
PRAKTICKÁ ČÁST	51
1 CÍL ŠETŘENÍ A STANOVENÍ HYPOTÉZ.....	52
2 Technika sběru dat.....	55
3 Výsledky šetření	61
Výsledky k hypotéze H1	61
Výsledky k hypotéze H2	68
Výsledky k hypotéze H3	73

4 Verifikace hypotéz.....	77
ABSTRAKT	80
Seznam použitých zdrojů.....	82
Seznam příloh	84

Úvod

„Výraz volný čas má krásný zvuk. Vyvolává většinou velmi příjemné představy. Modrý hluboký prostor, bílá křídla ptáků, svobodu pohybu, poklid.“¹

Co však tato dvě slova přesně vyjadřují? Představy každého z nás se liší. Volný čas přináší určitou svobodu, můžeme dělat činnosti, které nás baví, těší, přinášejí nám uspokojení, činí nás šťastnými, obohacují nás. Zkrátka jsou to aktivity, které dělat chceme. Na rozdíl od povinností, které jsou dány a udělat je musíme. Avšak pro někoho činnost považovaná za povinnost může být pro jiného záležitostí příjemnou.

To, kde a jak budeme trávit svůj volný čas, záleží na mnoha okolnostech. Svoji roli zde hrají vlastnosti osobnosti, záliby, dostupnost, a to jak z pozice nabídky zájmových aktivit, tak možnosti ekonomické, či otázka dopravní dostupnosti a geografické podmínky, otázky náboženského vyznání, ale i to zda žijeme ve městě či na vesnici, jaké zaměstnání vykonávají rodiče dětí a jak lze jejich pracovní dobu sloučit s volným časem jejich ratolestí.

Rozvoj osobnosti je spojen nejen s výchovou školní, výchovou cílenou a povinnou, ale též úzce souvisí i s kvalitním využíváním volného času. A právě tato otázka je dnes velmi diskutovaná. Volný čas může přinášet na jedné straně mnoho radosti, zábavy a naplnění, na straně druhé může být zdrojem velmi vážného ohrožení života jedince, společnosti.

Způsob využívání a trávení volného času úzce souvisí s prevencí rizikového chování u dětí.

Zásadním předpokladem pro účinnou prevenci je podpora vytváření kvalitních vztahů nejen v rodině, ale i ve škole, v různých zájmových kroužcích, prostě všude tam, kde děti tráví svůj volný čas.

„Při neorganizovaném trávení volného času dochází k velké části úrazů dětí; mladí lidé svým jednáním ohrožují sebe i druhé experimentováním s drogami, z nudy překračují zákon: dopouštějí se šikany svých vrstevníků, krádeží aut,

¹ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 9.

zaměřují svou agresivitu na příslušníky jiných etnik...“²

A zde je víceméně odpověď na otázku, proč jsem se rozhodla ve své práci zaměřit na problematiku volného času. V první řadě jsem matka, a tudíž volný čas dětí řeším i z této pozice, v druhé řadě pracuji již mnoho let jako externí zaměstnanec domu dětí a mládeže a v rámci této činnosti spolupracuji s dalšími organizacemi, které se věnují dětem v jejich volném čase. Jsou to různá nízkoprahová zařízení, občanská sdružení, sportovní oddíly a další.

Instituce, které se zaměřují na volnočasové aktivity dětí a mládeže, proto považuji za nejen velmi důležité a nezbytné, ale především za „pevné základy, stavební kameny“ v systému prevence krizového chování dětí a mládeže, což je jedna z významných oblastí sociální práce.

V teoretické části jsem se zaměřila na činitele, které ovlivňují volbu volného času, první kapitola je věnována rodině a jejímu vlivu na dítě, v druhé kapitole jsem vybrala základní legislativní předpisy, které s volným časem a dětmi a jejich právy souvisí. V dalších kapitolách jsem dále specifikovala a definovala rozdíly ve výchově školní a mimoškolní. Vymezila jsem pojmy jako volný čas, jeho funkce, volný čas a životní styl, zážitková podoba volného času, organizovaná a neorganizovaná činnost. Pokusím se též nabídnout přehled zařízení, ve kterých lze volný čas hodnotně vyplnit a realizovat.

V praktické (výzkumné) části jsem si dala za cíl hledat rozdíly mezi v trávení volného času u dětí z rodin bez náboženského vyznání a v rodinách, které se k nějakému vyznání hlásí. Zajímá mě, zda existují zásadní a výrazné rozdíly mezi „věřícími“ a „nevěřícími“ rodinami a jejich dětmi. Zaměřím se na výběr institucí, do kterých rodiče své děti svěřují. Zajímají mě odpovědi na otázky: zda rodiče vědí více o náplni a struktuře činností, kterými se organizace ve volném čase zabývají; co je pro rodiče důležité při výběru aktivit a proč.

Výběr volnočasových aktivit považuji za základ prevence kriminality a rizikového chování dětí a mládeže a věřím, že toto mnou zpracované téma bude nejen pro mě přínosem a zdrojem dalšího poznání dané problematiky.

² Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 10.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina – přístav a lodivod

Jedna z mnoha definic rodiny, ke které se hlásí i Lovasová (2005) hovoří o rodině jako malé skupině osob, kterou k sobě pojí různé vazby - manželské, příbuzenské či obdobné a především je pro ně charakteristický společný způsob života. V zásadě se dá říci, že za rodinu je v České republice považováno takové společenství, které stvrzuje svazek manželský. Manželství je státem věnována zvláštní pozornost, péče a ochrana.³

„Rodina je tou, kdo má zásadní význam pro formování osobnosti dítěte, pro formování jeho hodnotového kodexu. Je pro jedince nenahraditelná, přes její vliv nemá žádné jiné sociální prostředí šanci na prosazení. Pokud je její působení kladné, zanechává v dítěti pozitivní vliv na celý život, v případě jejího selhání jde o vážné ohrožení jeho dalšího působení.“⁴

„Společenství muže, ženy a jejich dětí se označuje jako nukleární rodina a ta je všude na světě považována za základní jednotku solidarity a vzájemné odpovědnosti.“⁵

„Rodina je prostor pravdivosti, upřímnosti, otevřenosti, vzájemnosti; odborným souhrnným termínem pro toto vše je v rodinné psychologii MUTUALITA (z latinského mutuje=vzájemný). Mutualita je základem a podmínkou všeho, ...“⁶

„Rodina jako celek, rodinné hnízdo, má být útočištěm ve světě, kde je často příliš mnoho honby za úspěchem, tvrdosti, přetvářky, vysokých nároků, anonymity. Zde si lze nejrůznějším způsobem hrát, je možné se i nezávazně pohádat, snad si i zazpívat (zatímco jinak všude vládne reprodukováná hudba). Lidské vztahy jsou zde přednější než výkon a prestiž – a to je jedna ze základních lekcí, které má právě školák v rodině dostat pro celý život.“⁷

„Oáza je však málo. Prostor domova má být pro školáka nástupním prostorem

³ Lovasová, L. Děti a jejich problémy.

⁴ Novotná, M. Kapitola ze speciální pedagogik pro učitele. s. 44.

⁵ Lovasová, L. Děti a jejich problémy. s. 15.

⁶ Říčan, Pavel. Cesta životem. s. 161.

⁷ Tamtéž. s. 161.

ke všem velkým výbojům, které podniká. Tady se mu radí, důvěřuje i fandí – a podle potřeby je i mírně popostrčen, když si netroufá.“⁸

„Není pochyb o tom, že rodina má pro dítě nezastupitelný význam, má rozhodující vliv na rozvoj jeho osobnosti, a to jak v oblasti tělesné, duševní, tak i sociální. Dítě si vytváří svůj vnitřní obraz světa, který do jisté míry odpovídá tomu, jak mu rodiče či vychovatelé předkládají realitu a jak jej do této reality uvádějí. Rodina je v podstatě mikrosvět, vzorová společnost, ve které si dítě osvojuje základní vzorce chování, návyky, dovednosti a strategie, které jsou pak rozhodující pro jeho orientaci ve společnosti, především v interpersonálních vztazích. A to jak v pozitivním, žádoucím smyslu, tak ve smyslu negativním.“⁹

„Aby byl dítěti zajištěn po všech stránkách optimální vývoj, musí být rodina schopna uspokojit jeho základní potřeby. ...“¹⁰

„Dítě ke svému vývoji potřebuje krom zajištění primárních potřeb (teplo, nasycení) stabilní prostředí (domov) a přítomnost stabilních osob (rodičů), na jeho vývoji vysoce citově angažovaných. Tato angažovanost je oboustranná. Dítě i rodič se spolu ztotožňují, podporují se, spoléhají na sebe, samozřejmě se dostávají i do konfliktů. Rodiči na dítěti velmi záleží, víc než na čemkoli jiném, vnímá ho jako jedinečné, zvláštní, je jím fascinován. Také dítě vnímá rodiče nejdřív jako všemocného protektora, později jako pomocné já, které supluje zatím nedokonalé utvořené já dětské a umožňuje dítěti adaptovat se na nároky světa.“¹¹

„Co však potřebují děti nejvíce? Podle Matějčka (2003) potřebují děti lásku. Lásku, která neznamena jen něžné předávání citů mezi rodičem a dítětem. ... „je v tom hodně zdravého rozumu a hodně a hodně učení. Učí se dítě a učí se rodiče a všichni ostatní, kdo jsou kolem. Je třeba rozumět základním psychickým potřebám dítěte, je třeba rozumět jednotlivým fázím jeho vývoje a navíc je třeba

⁸ Tamtéž. s. 161.

⁹ Lovasová, L. Děti a jejich problémy. s. 16.

¹⁰ Tamtéž. s. 16.

¹¹ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. s.10.

rozumět každému dítěti zvlášť v jeho individualitě a jedinečnosti.“¹²

1.2 Otázka po smyslu rodiny?

„Hlavní smysl rodiny je reprodukční. Rodina usnadňuje lidem péči o jejich děti a jejich výchovu. Kromě toho, že je rodina biologicky důležitá pro udržení lidstva, je také jednotkou společnosti. Reprodukuje člověka jako organismus i jako bytost kulturní. Zprostředkovává tradici dalším generacím. Rodina je prvním a dosti závažným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Formuje jeho osobní vývoj i postoj ke všem dalším skupinám. Rodina se snaží formovat dítě podle svého hodnotového schématu, podle vlastní tradice. Rodinné normy se vždycky nějak odchyľují od norem ve společnosti průměrných. Rodina chce, aby dítě vstoupilo do společnosti s určitým druhem orientace, s určitým programem.“¹³

„Všem členům rodiny, dětem i dospělým poskytuje rodina domov. V něm člověk odkládá veřejné role. V rodině je možná vysoká míra otevřenosti, vysoká míra sdílení. Rodina umožňuje svým členům zpracovávat všechny druhy traumat, která je potkávají.“¹⁴

„... Dobře fungující rodina je schopna v komunikačních výměnách vyvažovat nevýhody jednotlivých členů zvýšeným zájmem o jejich postoje, interpretováním zpráv vyjadřovaných mimoslovně prostředky, vciťujícím se ztotožněním.“¹⁵

„Rodiče svým vlivem určují životní dráhu dítěte – dítě, které si z rodiny odnáší představu o pracovním uplatnění, o manželství a rodině, o hodnotové hierarchii. Tyto programy si přehodnocuje a ponechává z nich to, co považuje za pozitivní, to si zachovává až do konce života.“¹⁶

„Rodina má svoje hodnoty. Reiss (cit. Dle Matoušek 1993,s.37) používá v souvislosti se souborem rodinných etických norem výraz **rodinný kodex**.

¹² Matějček, Z. Co děti nejvíc potřebují. s.7.

¹³ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. s.10.

¹⁴ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. s.11.

¹⁵ Tamtéž. s. 11.

¹⁶ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. s.10.

Citujme jeho vymezení podrobněji: „Termínem kodex se snažím naznačit, že rodinná paměť má víc funkcí než jedinou. Na jedné straně slouží jako sklad zkušeností dané rodiny. Ty se nashromáždily v minulosti a jsou tak rodině k dispozici. Na druhé straně je rodinný kodex vodítkem, ne-li dokonce určitým silovým momentem s absolutní mocí při utváření běžného chování rodiny.“... Kodex jednoduše řečeno, určuje co, jak a kdy se má dělat, aby se to dělalo správně, náležitě.“¹⁷

„Za hodnoty může rodina považovat různé předměty, které v rámci rodiny mohou mít vysokou cenu, ale jejich skutečná hodnota vyjádřená v penězích může být nepatrná. Rady, kterými rodiče vybaví své děti, mohou též mnoho vypovědět o hodnotovém systému rodiny. Rodiči hláсанé rady (normy) nemusí být vždy právě validní.“¹⁸

„Jednoduchý způsob, kterým lze zjistit žebříček hodnot v rodině je položit jí otázku, jakým způsobem tráví svůj volný čas. V podstatě lze říci, že v rodinách s malými dětmi jsou těmi, kteří vyberou alternativu pro společně strávený volný čas rodiče. V rodinách, kde jsou již pubescent popř. dospělí členové domácnosti ovlivňují výběr volnočasové aktivity právě oni. Jejich přání jsou brána v potaz nebo je jim umožněno dělat si ve volném čase co chtějí.“¹⁹

„Při posuzování sociálních vlivů ve volném čase hraje prvotní roli rodina. Tak jako i v jiných oblastech formování člověka i zde platí, že první zkušenosti s využíváním volného času získáváme v rodině. Rodiče jsou pro své děti prvními vzory. Děti se od svých rodičů učí žít určitým způsobem, přebírají, napodobují jejich životní styl.“²⁰

¹⁷ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. s.37.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž

²⁰ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 30.

1.2. Význam rodinných tradic a rituálů

Rituály v rodině mohou plnit různé funkce protektivní, pomocnou, aj. Rituály jsou v každé rodině příznačné svojí jedinečností, jsou pro rodinu charakteristické a pro určité typy činností a jejich průběh dané a nezaměnitelné. Rituály se vyznačují odlišnou formou, mohou to být každodenní činnosti např. společné snídane, čtení pohádek dětem před spaním ale i příležitosti pro rodinu významné jako jsou různá rodinná výročí, přesně určená pravidla a způsob slavení a trávení svátků (Vánoce, Velikonoce), která jsou pro rodinu tradiční. Rodinné rituály nejenže přispívají k utváření rodinné identity, ale pomáhají překonávat různé nelehké životní situace čímž plní funkci obranných mechanismů.²¹

„Rituály jsou někdy velmi složité činnosti, jejichž smysl není vždycky jasný ani těm, kteří je vykonávají: tak jak je tomu u četných náboženských rituálů. ... Některé rituály umožňují, aby se přijatelnou formou a v neškodných mezích uspokojovaly významné a zároveň nebezpečné potřeby a přání. V tomto smyslu je rituálem společenský tanec i boxerské utkání. V druhém případě se uspokojuje – kromě jiných - potřeba porvat se, a to pořádně, s veškerou vervou; přitom přesná pravidla (rukavice, dovolené údery, zákaz bít protivníka, který leží) drží tuto riskantní činnost v určitých mezích: boxerský zápas je ritualizovaná rvačka. K rituálům patří soudcovský talár, olympijský oheň, slavnostní přípitek, udělení vyznamenání, nošení vyznamenání i odnětí vyznamenání, pozdrav, složení lékařského slibu a četné jiné.“²²

„Každá rodina, pokud je v psychologickém smyslu rodinou, udržuje vazby mezi svými členy a udržuje svou tradici. V životě rodiny je – podobně jako v politice – tradice zdrojem legitimacy. Rodina si tradice připomíná uchováváním památných předmětů, předáváním dovedností a předáváním významných příběhů

²¹ Sobotková, I. Psychologie rodiny.

²² Říčan, Pavel. Cesta životem. s.32.

formou vyprávění nebo psanou formou.“²³

„Rodina si ze svých tradic vybírá. Nevystavuje obvykle všechny své předky, ale toho z nich, který svým významem rodinu ovlivňuje dnes. Takový předek pak představuje jakési rodinné ideální já, ztělesňuje rodinný mýtus.“²⁴

„Zvýrazňování rodinné tradice, kterou dalším generacím předávají více ženy než muži, bývá většinou znakem pozitivním. Zvyšuje stabilitu rodiny, odolnost vůči vnitřním i vnějším stresům.“²⁵

„Mix reality a fantazie pak představují rodinné příběhy, které jsou předávány z generace na generaci, tyto rodinné romány nazýváme legendami. Legendy se v rodinách často vyprávějí při významných rodinných oslavách, či objeví-li se nějaký problém, který by mohl pro členy rodinu představovat nebezpečí, potíže, problém. Legenda nastíní, jaké řešení by bylo vhodné, poskytne návod, jak krizi (náročnou situaci) zvládnout. Pointa legendy zůstává neměnná, ale každá další generace si může její obsah upravit.“²⁶

1.3 Křesťanská rodina

„Cti otce svého i matku, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, abys byl dlouho živ a dobře se ti vedlo na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.“²⁷

„Od prvopočátku klade církev velký důraz na hlásání víry v křesťanské rodině. Už na konci 4. století nazývá svatý Jan Zlatoústý rodinu „církví“. ... Univerzální církev a domácí církve jsou spolu úzce spojeny. Existuje mezi nimi vztah vzájemného ožívání a obohacování.“²⁸

„Křesťanská rodina prožívá své společenství s Bohem ve slavení svátostí a ve společné modlitbě. Musí se stále znovu upevňovat ve svých náboženských kořenech, které vyrůstají ze svátosti křtu a biřmování. Jsou obnovovány

²³ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. s.57.

²⁴ Tamtéž. s.57.

²⁵ Tamtéž. s. 57.

²⁶ Tamtéž. s. 57.

²⁷ Německá biskupská konference. Život z víry. s. 168.

²⁸ Německá biskupská konference. Život z víry. s. 176-177.

a ožívovány při slavení eucharistie a při přijímání svátosti pokání. Zvláštní příležitost a odpovědnost má rodina při přípravě dětí a dospívajících na přijetí těchto svátostí a při doprovázení a prohlubování svátostného života. Stalo se obvyklou praxí, že přípravu na biřmování přebírají společenství rodin nebo že jsou i matky a otcové činní jako katecheté. Pro život rodiny je rovněž důležité její aktivní prožívání církevního roku. Pevné zvyky prohlubují a upevňují víru.²⁹

„Křesťanská rodina má svědčit o své víře. Manželé se posilují navzájem ve víře a předávají ji dále svým dětem. To se neděje v první řadě slovy, ale tím, že se evangelium žije. V rodině, která si je tohoto poslání vědoma, jsou si její členové pro sebe navzájem svědky evangelia. Rodiče jej předávají svým dětem, které jsou obohaceni pro své rodiče skrze jeho prožívání. Kde tomu tak je, tam pak rodina působí svým hlásáním i na jiné rodiny a na prostředí, ve kterém žije (EN 71).“³⁰

„Křesťanská rodina má být připravená ke službě lásky vůči bližním. Přesvědčivým svědkem lásky Ježíše Krista se rodina stává, když poskytuje zázemí, stará se o nemocné a staré lidi a prokazuje skutky milosrdenství“³¹.

„Mezi výchovným posláním rodičů, společností a státem panuje napětí a nevyváženost. Je to patrné především z toho, že současný výchovný systém by sice měl zprostředkovávat hodnoty, ale ve skutečnosti do značné míry podléhá vlivům, které prosazují takové hodnoty, jako je ekonomické zajištění, výkon, znalosti, technická zručnost a schopnost prosadit se. Pod tlakem požadavků vědy a techniky jde ve vzdělání výchova k mravní zralosti, hodnotám a k základům humanity stranou. Je to z velké části ponecháno na rodinách. Důsledkem toho je, že rodiny na to zůstávají samy a nejsou s to tomuto požadavku dostát. Tím dochází k proměnám ve vnímání vztahu generací a oslabuje se tím vědomí zodpovědnosti za budoucnost. Čtvrté přikázání je tu výzvou i pro společnost a stát, aby si uvědomily svůj úkol při výchově a vzdělávání, ...“³²

²⁹ Německá biskupská konference. Život z víry. s. 176-177.

³⁰ Německá biskupská konference. Život z víry. s.177.

³¹ Tamtéž. s. 177.

³² Německá biskupská konference. Život z víry. s. 176.

2 Základní právní předpisy

V této kapitole se pokusím o výčet základních legislativních předpisů, které souvisejí s danou tematikou mé bakalářské práce. Zaměřím se na právní dokumenty, které upravují práva a zájmy dětí jednak z hlediska všeobecných práv a dále na dokumenty, ve kterých se hovoří o volném čase, výchově, v zdělení a v neposlední řadě o právech na svobodu náboženského vyznání.

a) Listina základních lidských práv a svobod čl. 2/1993 Sb.

Na první příčku tohoto „pomyslného žebříčku“ legislativních norem stavím Listinu základních lidských práv a svobod (dále jen Listina). Nejdůležitější a nejzásadnější právní dokument, který upravuje celé spektrum práv fyzických osob, především právo na život a osobní svobodu, který vstoupil v platnost 1. ledna 1993 jako jeden ze dvou hlavních pramenů ústavního práva společně s Ústavou ČR č.1/1993 Sb. V Listině jsou zakotvena základní lidská práva a svobody, politická práva, práva národnostních a etnických menšin, hospodářská, sociální a kulturní práva a práva na soudní a jinou ochranu.

Stručný průřez Listinou a výběr článků tématicky souvisejících:

„Každý je způsobilý mít práva.“³³

„Osobní svoboda je zaručena.“³⁴

„Svoboda pohybu a pobytu je zaručena.“³⁵

„Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.“³⁶

„Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.“³⁷

„Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na

³³ Zákon č.2 /1993Sb. Hlava II, oddíl I, čl.5.

³⁴ Zákon č.2 /1993Sb. Hlava II, oddíl I, čl.8 (1).

³⁵ Zákon č.2 /1993Sb. Hlava II, oddíl I, čl.14.

³⁶ Zákon č.2 /1993Sb. Hlava II, oddíl I, čl.32 (1).

³⁷ Zákon č.2 /1993Sb. Hlava II, oddíl I, čl.15 (3).

rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti své vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.“³⁸

„Rodiče, kteří pečují o děti mají právo na pomoc od státu.“³⁹

„Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.“⁴⁰

„Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.“⁴¹

„Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováním obřadu.“⁴²

„Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.“⁴³

„Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.“⁴⁴

„Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.“⁴⁵

³⁸ Zákon č.2 /1993Sb. Hlava IV, čl.32 (4).

³⁹ Zákon č.2 /1993Sb. Hlava IV, čl.32 (5).

⁴⁰ Zákon č.2 /1993Sb. Hlava IV, čl.33 (1).

⁴¹ Zákon č.2 /1993Sb. Hlava II,oddíl I, čl.15 (1).

⁴² Zákon č.2 /1993Sb. Hlava II,oddíl I, čl.16 (1).

⁴³ Zákon č.2 /1993Sb. Hlava II,oddíl I, čl.15 (2).

⁴⁴ Zákon č.2 /1993Sb. Hlava II,oddíl I, čl.15 (3).

⁴⁵ Zákon č.2 /1993Sb. Hlava II,oddíl I, čl.15 (4).

b) Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.

„... jsou v ní zahrnuta práva občanská, politická, ekonomická, sociální i kulturní.“⁴⁶

„ ... chrání práva dítěte jako lidské bytosti, jejichž prosazování je v různých prostředích různě obtížné a má svoje priority: od práv na život a přežití, přes právo rozvoje a ochrany až po právo vlastní účasti. ... Jejimi hlavními principy jsou „blaho dítěte“ a „nejvyšší zájem dítěte“ (The best Interest of Child). Dále právo dítěte na vyváženost ochrany a seburčujících práv v každé etapě jeho vývoje (dítě má být chráněno před vlastní neznalostí, práva jsou spojena s povinnostmi a zodpovědností).“⁴⁷

„Dítě tedy není pouze nehotová bytost, jejíž přítomnost je obětována budoucnosti; dětství je přiznávána hodnota sama o sobě; děti jsou rovnoprávné jakožto lidské bytosti a mají rovněž práva lidských bytostí, ale vzhledem ke své bezbrannosti potřebují zvláštní podporu a ochranu, aby byly schopny plně využívat svá práva ...“⁴⁸

„Také práva v Úmluvě je možné seskupit podle obsahového zaměření.“⁴⁹

- 1. dítě potřebuje, aby mu společnost poskytovala ochranu ...**
- 2. dítě potřebuje být respektováno jako jedinec ve společnosti ...**
- 3. dítě potřebuje emočně kladné prostředí a projevování lásky ...**
- 4. dítě má být respektováno jako jedinec s možností rozvoje, který si chce potvrzovat svou identitu ...**
- 5. dítě má být respektováno jako individualita, která si tvoří svůj vlastní život ...**

„Toto pojetí má pak zásadní smysl i pro výchovu, potvrzuje její humánní smysl

⁴⁶ Hradečná, M. Vybrané problémy speciální pedagogiky, s. 16.

⁴⁷ Tamtéž. s. 16.

⁴⁸ Tamtéž. s. 16.

⁴⁹ Tamtéž. s. 16.

– **vedení dítěte k svéprávnosti a zralosti.** Úmluva se také stává prostředkem pro rozvoj potenciální osobnosti.⁵⁰

Vybrané články z Úmluvy...

Úmluva o právech dítěte schválená OSN v roce 1989, ČSFR ji přijala v roce 1990 na Světovém summitu pro děti v New Yorku a 6. února 1991 nabyla platnosti v tehdejší ČSFR:

Státy, které Úmluvu přijaly se zavazují dodržovat mimo jiné i tyto právní předpisy:

„Čl.2 (1) Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.“⁵¹

„Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány.“⁵²

„Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.“⁵³

„Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.“⁵⁴

„Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na

⁵⁰ Hradečná, M. Vybrané problémy speciální pedagogiky, s. 17.

⁵¹ zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte, v platném znění, čl. 2., odst. 1.

⁵² zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte, v platném znění, čl. 3., odst. 1.

⁵³ zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte, v platném znění, čl. 6., odst. 1.

⁵⁴ zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte, v platném znění, čl. 6., odst. 2.

životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.⁵⁵

„Státy ,které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.“⁵⁶

„Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na všestrannou účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.“⁵⁷

c) Zákon o rodině č.94/1963 Sb.

Část druhá, hlava první upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi. Práva a povinnosti spojená s rodičovskou zodpovědností upravuje **Zákon o rodině**.⁵⁸

„Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností **§31, odst. 1**:

- a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,
- b) při zastupování nezletilého dítěte,
- c) při správě jeho jmění.

§31, odst. 2 nařizuje: „Při výkonu práv a povinností uvedených v odstavci 1 jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

§ 32 odst. 1,2 ustanovuje úlohu rodičů ve výchově:

odst. 1:Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče.

odst. 2:Rodiče mají být osobním životem a chováním příkladem svým dětem.“

⁵⁵ zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte, v platném znění, čl.27., odst. 1.

⁵⁶ zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte, v platném znění, čl.31., odst. 1.

⁵⁷ zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte, v platném znění, čl. 31., odst. 2.

⁵⁸ Zákon č. 94/1993 Sb. O rodině, v platném znění, §31 a §32.

§ 34 hovoří o rodičovské zodpovědnosti:

(1) „Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům.“

(2) „Jestliže jeden z rodičů nežije, není znám nebo nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, náleží rodičovská zodpovědnost druhému rodiči. Totéž platí, je-li jeden z rodičů rodičovské zodpovědnosti zbaven a nebo je-li výkon jeho rodičovské zodpovědnosti pozastaven.“

(3) „Soud může přiznat rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o dítě i nezletilému rodiči dítěte, který dosáhl věku šestnácti let, má-li potřebné předpoklady pro výkon práv a povinností z rodičovské zodpovědnosti vyplývajících.“

§ 35

„Dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat.“⁵⁹

Další související právní předpisy:

Zákon č. 564/1990 Sb. Zákon o státní správě a samosprávě ve školství.

Zákon č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon).

Vyhláška č. 74/2005 Sb. O zájmovém vzdělávání (viz. příloha č. 1).

Vyhláška MŠMT ČR č. 432/1992 Sb., o střediscích pro volný čas dětí a mládeže

Zákon o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb.

Zákon č. 3/2002 Sb. O svobodě náboženského vyznání a postavení církve a náboženských společností.

⁵⁹ Zákon č. 94/1993 Sb. O rodině, v platném znění, §34 a §35.

3 Výchova

„Výchova dítěte je tvořivé dílo! Kus pradávných instinktů do nás vložených matkou přírodou před úsvitem dějin, trochu naší lidské laické naivity, trochu praxe našich prababiček, kus vážné vědy a velký kus umění. A to všechno podloženo láskyplným vzájemným vztahem mezi dítětem a těmi, kdo si zaslouží (podle dnešní odborné literatury nomenklatury) označení *jeho lidé*.“⁶⁰

Obecně lze říci, že za primární znak výchovy je považováno cílené působení podnětů z vnějšího prostředí jedince takovým způsobem, aby tyto změny byly žádoucí a směřovaly k určitému stálému a přijatelnému chování jedince.⁶¹

Impulsy z prostředí, které jsou cíleně k tomuto záměru aktivizovány pak nazýváme tzv. „výchovnými prostředky“.⁶²

Vážanský (1995) vysvětluje dnešní pojetí výchovy jako primární prostředek, který umožňuje jedinci rozvíjet jeho hodnoty a postoje a zároveň jej vybaví schopnostmi a znalostmi, které mu zajistí větší míru uspokojení a pocit většího štěstí v životě.⁶³

„Výchova bývá mnohdy chápána jako směřování k určitým cílům, jako vyvíjející se institucionalizovaný systém a současně jako tvůrčí úkol.“⁶⁴

„Ve výchově totiž jde o rozvinutí rodové podstaty individua, která je „vnitřním určením“ a souborem „objektivních potřeb subjektu“, ne izolovaného, ale v jeho jednotě s objektivním světem. Výchova znamená optimalizaci člověka a jeho světa, ucelený, uvědomělý, aktivní a tvůrčí vztah jedince (lidí) ke světu, přírodě, společnosti i sobě samému. Také zahrnuje cílevědomé rozvíjení osobnosti (sociální skupiny), její vazby ke světu vnějšími i vnitřními faktory jejího utváření a sebeutváření. Chápe se i jako „kultivující generátor a akcelerator“ rozvoje individua, nepostradatelný antropogenní a sociogenní faktor. Obecné úvahy

⁶⁰ Matějček, Z. Co děti nejvíc potřebují. s. 7.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Vážanský, M. Základy pedagogiky volného času.

⁶⁴ Vážanský, M., Smékal, V. Základy pedagogiky volného času. s. 58.

o všestranně či mnohostranně rozvinutém jedinci někdy směřují k utváření dojmu, že se jedná o abstraktní ideál, stěží realizovatelný, neměnný a také zcela univerzální, nepřipouštějící individuální modifikace.“⁶⁵

3. 1 Stavební kameny výchovy

Morrish (2003) říká, že výchova je postavena na třech pilířích a každý z nich je představitelem jedné ze tří základních funkcí a plní danou a důležitou roli.⁶⁶

„První část, **učení poslušnosti**, se zaměřuje na výchovu dětí k schopnosti podřídit se pravidlům, omezením a pokynům dospělých. Druhá, **učení dovednostem**, se zaměřuje na dovednosti nutné k tomu, aby se děti naučily zodpovědnosti a schopnosti spolupracovat. Ve třetí jde o to, aby se děti naučily **správně se rozhodovat**, ... (Morrish, 2003, s. 22)“.⁶⁷

1) Výchova k poslušnosti

„Ve svých raných letech jsou děti impulzivní a sebestředné. Chtějí mít své potřeby splněny okamžitě a vztekají se, když je jim cokoli odepřeno.“⁶⁸

„Pokud bychom nechali takovému chování volný průchod, děti by zakoušeli během svého dospělého života celou řadu problémů. Abychom se tomu vyhnuli, musíme je naučit uposlechnout instrukcí dospělých, respektovat autoritu a podrobit se pravidlům a omezením.“⁶⁹

Velká část lidí (rodičů) však nesouhlasí a zabývají se otázkou, zda je vhodné učit děti poslušnosti. Poslušnost vůči řádu a přizpůsobení se pravidlům je však nutností a přímo povinností a především prevencí před vznikem chaosu. Dnešní společnost si zakládá na dodržování lidských práv a svobod člověka, ale vůle podrobit se určitým pravidlům (např. pravidla silničního provozu) znamená možnost vzájemného soužití, respekt vůči druhým lidem a v neposlední řadě

⁶⁵ Vážanský, M., Smékal, V. Základy pedagogiky volného času. s. 57-58.

⁶⁶ Morrish, R. Dvanáct klíčů k důsledné výchově.

⁶⁷ Morrish, R. Dvanáct klíčů k důsledné výchově. s. 22.

⁶⁸ Tamtéž. s. 22.

⁶⁹ Tamtéž. s. 22

přináší pocit bezpečí.⁷⁰

2) Učení dovednostem

Lidé se učí celý život. Hlavním cílem výuky dovedností je stát se zodpovědnými a naučit se vzájemně spolupracovat. K tomu je nutné zvládnout celou škálu dovedností od jednoduchých úkolů až po ty náročné, musí se je naučit plnit ve správném pořadí, tak aby hospodárně využili čas, stanovit si vlastní cíle, zvládnout samostatně řešení konfliktních situací, ovládat své emoce, naučit se sebekázni a především zvládnout samostatné rozhodování.⁷¹

Získat celý komplex těchto dovedností vyžaduje čas, děti si je osvojují a průběžně rozvíjejí po celý život. Úkolem rodičů a pedagogů je zajistit dětem příležitosti a podmínky pro systematický rozvoj těchto dovedností za pomoci dostupných a pro dítě vhodných technik a zároveň vyžadovat, aby děti již osvojené znalosti a dovednosti využívaly v každodenní praxi.⁷²

3) Management rozhodování

Samostatné rozhodování představuje základ ve výchově a šanci pro rozvoj vlastní nezávislosti. Aby z jedince mohla vyrůst svobodná a nezávislá „dospělá bytost“ je nutné mu s přibývajícím věkem onu svobodu postupně nabídnout. Zde přichází doba, kdy se začíná učit ze své vlastní zkušenosti jedinec a zároveň se často rozhoduje sám. Dospělí pak plní funkci „supervizorů“, kteří dohlížejí a pomáhají, aby se děti naučily zvládat zlaté pravidlo: „Co nechceš, aby jiní činili Tobě, nečiň ty jim.“ A tím se stávají ohleduplní k zájmům, právům a potřebám ostatních lidí ve společnosti.⁷³

⁷⁰ Morrish, R. Dvanáct klíčů k důsledné výchově.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

3. 2 Výchova školní

Školní výchovu lze charakterizovat jako organizovanou formu výchovy, při které dochází k vzájemné interakci činností mezi učitelem a žákem. Činností učitele je vyučování a činnost žáka nazýváme učením. Některé didaktiky používají pro obě tyto činnosti, učitele i žáka, vyučování i učení termín výuka.⁷⁴

„Škola právě tak jako rodina silně působí na a může dítěti přinášet spolu s množstvím vědomostí a dovedností i rozvinutí schopností, podporu zvědavosti a formování důležitých zájmů, svědomitosti, vytrvalosti, kooperativnosti. ... Škola je nejen institucí, která předává dítěti společenské zkušenosti, poznatky a normy; je zároveň místem, kde se setkává člověk s člověkem, ..., kde probíhá sociální interakce a komunikace, vznikají mezilidské vztahy.“⁷⁵

„Specifické edukační funkce školy jsou právě tím, co ji odlišuje od jiných sociálních institucí, v nichž též probíhá edukace (např. od rodiny, party, masových médií, církví aj.).“⁷⁶

Jak uvádí Pařízek (1992) škola díky svému působení navazuje na výchovu v rodině a její sociální role je s výchovou v rodině provázána. Výsledkem výchovného působení školy je vzdělání, které lze spojovat s cílem či programem školy. Mnohdy je vzdělání definováno jako soustava vědomostí, dovedností a návyků.⁷⁷

3. 3 Výchova mimoškolní

Řada autorů používá pro výchovu mimoškolní termín výchova mimo vyučování např. Pávková (2002), která shrnula pojem výchova mimo vyučování do následujících bodů:⁷⁸

⁷⁴ Pařízek, V. Obecná pedagogika.

⁷⁵ Čáp, J. Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy. s. 208-209.

⁷⁶ Průcha, J. Moderní pedagogika. s. 398.

⁷⁷ Pařízek, V. Obecná pedagogika

⁷⁸ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 37.

- „probíhá mimo povinné vyučování;
- „probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny;
- „je institucionálně zajištěná;
- „uskutečňuje se ve volném čase.“

„Kromě pojmu výchova mimo vyučování se často používá termín **pedagogika volného času**. Oba pojmy nejsou synonymy, mají však k sobě velmi blízko. V prvním případě se jedná o označení jedné z oblastí výchovy, v druhém případě o vědní obor, který se zabývá teoretickými i praktickými aspekty výchovy ve volném čase.“⁷⁹

„Pedagogické ovlivňování volného času, zejména výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování, je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje příležitost vést jedince k racionálnímu využívání volného času, formovat hodnotné zájmy, uspokojovat a kultivovat lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a upevňovat žádoucí morální vlastnosti. Obsah i způsob využívání volného času mají značný význam z hlediska duševní hygieny. Způsob odpočinku, rekreace a zábavy se odráží i ve studijních a pracovních výkonech člověka. Hodnotné a trvalé celoživotní zájmy mohou kladně ovlivňovat i partnerské vztahy a výchovu dětí v rodině. Dalším důležitým úkolem výchovy mimo vyučování je rozvíjet potřeby celoživotního vzdělávání, zejména v souvislosti se zájmovou orientací člověka. Tato oblast výchovy tedy plní funkci **výchovnou, vzdělávací, zdravotní i sociální**.“⁸⁰

„Výrazně přispívá k prevenci společensky nevhodných a škodlivých forem chování, což je významné zejména v současné společenské situaci, kdy narůstá kriminalita mladistvých a snižuje se věk deviantů. Vhodné pedagogické ovlivňování volného času dětí a mládeže je jednou z účinných forem prevence tak závažných výchovných problémů, jako jsou projevy agresivity, drogová závislost,

⁷⁹ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 38.

⁸⁰ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 37.

problémy v oblasti sexu (tamtéž).“⁸¹

Oblast výchovy prochází v současné době mnoha změnami. Klade se důraz na:⁸²

- „využití odbornosti a zájmů pedagoga při organizaci zájmové činnosti,
- respektování práv dítěte, zejména při využívání volného času,
- propojení zájmových činností s vyučováním, využití jejich výsledků pro zkvalitnění výuky,
- zachování principu dobrovolnosti,
- individualizaci výchovného působení, práci s mladými sociálními skupinami,
- vytváření heterogenních skupin dětí a mládeže (z hlediska věku, pohlaví, ...),
- využívání specializace vychovatelů pro vedení zájmových činností,
- prostupnost jednotlivých typů zařízení a institucí pro volný čas podle regionálních podmínek obyvatelstva,
- zapojování rodičů a ostatních dospělých do činnosti dětí a mládeže, i vytváření nabídky pro společné aktivity,
- využití zájmových činností pro přípravu na budoucí povolání a uplatnění na trhu práce,
- integraci jedinců s handicapem do běžné populace,
- vytváření podmínek pro rozvoj spontaneity, aktivity a tvořivosti dětí a mládeže.“

3. 3. 1 Zájmové činnosti

„Způsob odpočinku a rekreace má vliv na utváření způsobu života jedince, jeho hodnotovou orientaci a v dospělosti i na pracovní výkon.“⁸³

„Pojmy odpočinek a rekreace se v běžném jazyce většinou zaměňují. V oblasti výchovy mimo vyučování je však nezbytné je rozlišovat, protože oba

⁸¹ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 37.

⁸² Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 37-38.

⁸³ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 83.

typy činností mají odlišný charakter i účel.“⁸⁴

„**Odpočinkové činnosti** jsou velmi klidné, pohybově i psychicky nenáročné. Nejvydatnější formou odpočinku je spánek. **Rekreační činnosti** mají naopak charakter vydatné pohybové aktivity, nejlépe na zdravém vzduchu. Mohou mít podobu činností tělovýchovných či manuálně pracovních.“⁸⁵

„Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.“⁸⁶

„Zájmy můžeme dělit i podle úrovně činnosti, časového trvání, koncentrace, společenské hodnoty a tradičně podle obsahu.“⁸⁷

Podle stupně činnosti můžeme zájmovou činnost rozdělit na aktivní a pasivní. Časové rozpětí trvání zájmu lze rozdělit na krátkodobé, střednědobé, přechodné, dlouhodobé – trvalé. Při dělení dle míry soustředění lze rozlišit zda je zájem určen pouze jednomu nebo více subjektům. Dále můžeme zájmy dělit podle etických norem a to na zájmy společensky vhodné a nevhodné. Zájmové činnosti dále rozlišujeme podle náplně (obsahu) na:⁸⁸

- společenskovední,
- pracovně-technické,
- přírodovědné,
- estetickovýchovné,
- tělovýchovné, sportovní a turistické.

⁸⁴ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 83.

⁸⁵ Tamtéž. s. 83.

⁸⁶ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 92.

⁸⁷ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 93.

⁸⁸ Pávková, J. Pedagogika volného času.

4 Specifika volného času

Přesné a jednotné definování volného času neexistuje, někteří přikládají zvláště velký význam možnosti svobodného rozhodování jak s volným časem naložit (Pávková 2002). Stejně tak i Hradečná (1995) přisuzuje značný význam v pojetí volného času „maximálnímu osvobození“. Vážanský a Smékal (1995) definují volný čas jako oblast, která není ovlivňována jen určitými pravidly a normami, ale jako vzájemné působení všech činitelů ve společenském systému.

4.1 Vymezení pojmu volný čas

Co lze podle Pávkové (2002) zahrnout pod pojem volný čas?

- odpočinek,
- rekreaci,
- zábavu,
- zájmové činnosti,
- dobrovolné vzdělávání,
- dobrovolnou společensky prospěšnou činnost a časové ztráty s těmito činnostmi spojené.⁸⁹

Co do volného času dle Pávkové (2002) nepatří?

- vyučování a činnosti s ním spojené,
- sebeobsluha,
- základní péče o zevnějšek a osobní věci,
- povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení
- jiné uložené vzdělávání a další časové ztráty,
- činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka – jídlo, spánek, hygiena a zdravotní péče.⁹⁰

Vážanský (1993) uvádí, že existuje **negativní pojem volného času**, který je

⁸⁹ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 13.

⁹⁰ Tamtéž. s. 13.

označován jako doba, která nám zbývá do skončení pracovních nebo studijních povinností, a **pozitivní pojem volného času** - je definován jako prostor pro individuální svobodnou realizaci jedince.⁹¹

4. 2 Funkce volného času

„**Plní volný čas nějaké funkce?**“ Stejně jako já si tuto otázku položilo i několik autorů, kteří se zabývají volným časem a např. ... Havighurst (cit. dle Vážanský 1993, s. 13) se domnívá, že se musí volný čas:

- a) starat o účast na sociálním životě
- b) poskytovat možnosti k zajímavému prožití a tvůrčímu vyjádření osobnosti
- c) dbát na pravidelné a rutinní utváření životní činnosti individua
- d) být pramenem úcty k sobě samému i respektování ostatních.⁹²

Podle úvah Kaplana (cit. dle Vážanský 1993, s. 13-14) musí volný čas:

- a) umožňovat pocit – nějak k něčemu - patřit
- b) rozvíjet pocit vlastní individuality
- c) zprostředkovat různé funkce jedince a uvést je v soulad
- d) být společností a jedinci užitečný
- e) neumožňovat negativní zážitky a
- f) podněcovat tvůrčí síly člověka.⁹³

Kaplanovy a Havighurstovi přístupy (cit. dle Vážanský 1993, s. 13) mohou být doplňkově viděny všeobecně známými funkcemi volného času /srv. Filipcová/:

- a) odpočinek a rekreace,
- b) kompenzace jednostranných zátěží,
- c) informace a orientace (vzdělání).⁹⁴

⁹¹ Vážanský, M. Volný čas a pedagogika zážitku.

⁹² Vážanský, M. Volný čas a pedagogika zážitku. s. 13.

⁹³ Vážanský, M. Volný čas a pedagogika zážitku. s. 13-14.

⁹⁴ Vážanský, M. Volný čas a pedagogika zážitku. s. 13.

Odpočinek a rekreace nepochybně probíhají ve volném čase. Nehledě na individuální rozdíly, ale též bez ohledu na jedince a jeho dispoziční omezení a možnosti odpočinkového a rekreačního stylu života, možno konstatovat, že se jedná o volnočasovou formu chování.“⁹⁵

Volný čas by měl splňovat dle Hradečné (1995) tyto tři funkce, které by se měly vzájemně prolínat:

- 1) relaxace (psychická i fyzická),
- 2) naplnění potřeb, tužeb, přání, snů, ... ,
- 3) podpora autonomie osobnosti (rozumový, citový vývoj).⁹⁶

Výchova mimo vyučování plní mnoho funkcí, mezi něž patří funkce výchovně vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní.⁹⁷

1) Funkce výchovně-vzdělávací

„Na plnění výchovné funkce je kladen zvláštní velký důraz. Jednotlivé instituce se podílejí podle svých specifických možností a legislativně vymezeného poslání na rozvíjení schopností dětí a mládeže, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb, na formování žádoucích postojů a morálních vlastností.“⁹⁸

„Prostřednictvím pestrých a zajímavých činností se děti motivují k společensky žádoucímu využívání volného času, k získávání nových vědomostí, dovedností a návyků a tím i k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělávání. Úspěchy v zájmových činnostech přinášejí pocit uspokojení, příležitost k seberealizaci a přiměřenému sebehodnocení. Na základě praktických činností a zkušeností si mladí lidé vytvářejí vlastní názor na život a svět.“⁹⁹

⁹⁵ Vážanský, M. Volný čas a pedagogika zážitku. s. 13.

⁹⁶ Hradečná, M. a kol. Vybrané problémy speciální pedagogiky.

⁹⁷ Pávková, J. Pedagogika volného času.

⁹⁸ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 39-40.

⁹⁹ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 40.

2) Funkce zdravotní

„Zdravotní funkci plní instituce pro výchovu mimo vyučování zejména tím, že přispívají k usměrňování režimu dne tak, aby napomáhal vytvářet zdravý životní styl.“¹⁰⁰

„Ke zdravému duševnímu vývoji přispívají instituce výchovy mimo vyučování tím, že umožňují dětem a mládeži pobyt v příjemném prostředí, v pohodě, mezi oblíbenými lidmi, i tím, že jim přinášejí možnost prožívat radost a uspokojení z činnosti, která je baví. Velký zdravotní význam má i účelně volené, hygienicky nezávadné a estetické materiální prostředí a dostatek prostoru pro činnosti. Neopominutelné je i dodržování zásad bezpečnosti činnosti.“¹⁰¹

3) Funkce sociální

„Instituce pro výchovu mimo vyučování mají také velmi důležitou funkci sociální. Ovlivňování volného času dětí a péči o ně zbavují rodiče do značné míry starostí v době, kdy jsou v zaměstnání nebo mají jiné povinnosti.“¹⁰²

„... Jednotlivé typy výchovných zařízení plní sociální funkci různým způsobem a v odlišné míře. Zvláště významná je sociální funkce těch zařízení, která pracují s mladšími dětmi nebo přechodně či trvale plní funkci rodinné výchovy (např. školní družiny, dětské domovy, domovy mládeže).“¹⁰³

„Součástí sociální funkce výchovy mimo vyučování je i nácvik komunikativních dovedností, rozvoj sociálních kompetencí a seznamování s pravidly společenského chování.“¹⁰⁴

4) Funkce preventivní

V zásadě je prevence chápána ve třech rovinách:

a)“ široce založená cílená **primární prevence** určená celé populaci, zejména té

¹⁰⁰ Pávková, J. Pedagogika volného času. s.40.

¹⁰¹ Tamtéž. s. 40.

¹⁰² Tamtéž. s. 40.

¹⁰³ Tamtéž. s. 40.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 41

části, která není kriminálně riziková ani narušená.

b) **sekundární prevence** zahrnuje aktivity zaměřené na kriminálně rizikové jedince a skupiny, u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou nositeli závadové činnosti, i na ty, u nichž je vyšší pravděpodobnost, že se stanou jejími oběťmi (např. minoritní skupiny nebo děti z míst se zvýšenou kriminalitou).

c) **terciární prevence** usiluje o léčení, resp. zabránění recidivy u těch, kteří jsou již negativními jevy zasaženi. Prevence se zaměřuje na sociální prostředí, příčiny a podmínky vzniku závadového jednání a jeho recidivy. Jakýkoli systémový přístup k problémům dětí a mládeže (drogy, delikvence, nezaměstnanost...) musí obsahovat všechny tyto tři složky.¹⁰⁵

4.3 Volný čas a životní styl

„Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Pojem životní styl je složitý a velmi komplikovaný. Jedna z mnoha definic vymezuje životní styl jako souhrn životních forem, které jedinec aktivně prosazuje (Bakalář). Zahrnuje hodnotou orientaci člověka, projevuje se v jeho chování i ve způsobu využívání a ovlivňování materiálních i sociálních životních podmínek. Všechny tyto skutečnosti lze posuzovat mimo jiné i z hlediska volného času a hospodaření s ním.“¹⁰⁶

Jedinec si v průběhu života vytváří svůj hodnotový systém. Z hlediska volného času se lidé dělí dle toho jakou míru, velikost volného času přisuzují, někteří lidé volný čas chápou jako něco naprosto zbytečného a svoje poslání vidí ve své práci, většinou jde o workholiky, kteří nedokáží „vypnout“ aniž by neměli těžké svědomí.¹⁰⁷

Využívání volného času souvisí s mírou aktivity daného jedince. Někdo pro svá přání, sny a cíle obětuje vše a snaží se je naplnit jakkoli je to těžké, jiný nedělá nic. Sociální interakce (vztahy) silnou měrou ovlivňují náplň volného času,

¹⁰⁵ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 40.

¹⁰⁶ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 28-29.

¹⁰⁷ Tamtéž.

důležité je s kým volný čas trávíme. Zatímco jedni dávají přednost hromadným akcím, druzí jsou raději sami. Prvopočátkem, který ovlivňuje způsob využívání volného času je rodina a vzory, které jsme si z ní přinesli.¹⁰⁸

Nové volnočasově kulturní chápání života by dokonce mohlo přibývajícím uvolňování výdělečné práce přesunout k pozitivním perspektivám: méně práce jako šance k většímu porozumění a lidskosti ve sféře práce i volného času, ke zcela naplněnému životu.¹⁰⁹

Volba aktivit ve volném čase představuje významnou hodnotou a ukazatelem životního stylu jedince.¹¹⁰

„Optimálním stavem je uvést do rovnováhy sféru povinností a sféru volného času. Na utváření životního stylu, tedy i způsobu hospodaření s volným časem se velmi významně podílí rodina.“¹¹¹

„Jedním z cílů výchovy je naučit člověka rozumně využívat volného času, formovat jeho zájmy, podporovat centrální, hluboký, celoživotní zájem.“¹¹²

4.4 Zážitková podoba volného času

„Ve všedním jazykovém použití existují různé významy pojmu „zážitek, prožitek“; například se jím rozumí vjem, který osoba zachytí, postřehne, vnímá, nebo který má vysokou kvalitativní hodnotu („pravý“ nebo „nepravý“ zážitek) nebo neobyčejné přírodní divadlo (jako západ slunce nad mořem apod.) (Vážanský, 1993, s. 26).“¹¹³

„Zážitek tedy možno považovat za spontánní, vyzkoušený i experimentální nebo vyzývavě „prožívaný život“, přisvojený vnitřní statek, který slouží

¹⁰⁸ Pávková, J. Pedagogika volného času.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Pávková, J. Pedagogika volného času. 32.

¹¹² Tamtéž. s. 32.

¹¹³ Vážanský, M. Volný čas a pedagogika zážitku. s. 23.

k usmíření vnitřní s vnější realitou.“¹¹⁴

„Cílem pedagogiky zážitku je vyzkoušet „aktivní základní postavení“, a to znamená pohotovost či připravenost pustit se do aktivního zážitku. Účelem činností, prožívaných aktivit, dobrodružství, se nestává jen prožití volného času jistým způsobem; aktivity jsou cíleně zapojeny, sociálně psychologické představy musí přitom brát ohled na institucionální a koncepční podmínky.“¹¹⁵

„Zážitkově pedagogické přístupy vytvářejí situace, které člověku umožňují vlastním originálním, konkrétním „prožitím“ odhalit neznámé oblasti, dosáhnout vědomosti, získat empirické poznatky.“¹¹⁶

„Principy a symptomy zážitkově pedagogických prostředků, výrazně vstupujících ve srovnání s limitujícími hledisky „normální“ pedagogiky volného času, se většinou shrnují do deseti znaků:

- pedagogika zážitku umožňuje v prostředí, chudém na podněty, získávat i bezprostřední zkušenosti, které jsou celistvé a obsahují racionální
- i emocionální aspekty, ale současně prezentují i volnost v jednání,
- získané zkušenosti nejsou odtrženy od životní reality, naopak mají konkrétní všední vztah,
- prožitá zkušenost, navazující na dřívější zážitky je zachycena nejen zjevně a objektivně, obr jedincem zvnitřněna a prohloubena, což v ní vytváří předpoklad trvalého zážitku,
- nové zkušenosti mají „charakter vážnosti“: požadavky na člověka jsou skutečné, poněvadž situace vyžadují rozhodnutí a okamžité jednání neposkytují možnost se situace zbavit,
- formy pedagogiky zážitku vytvářejí příznivé předpoklady učení se sociálnímu chování tím, že eventuelní skupinové konflikty jsou ihned patrné, ale také mohou být záhy poznány, pochopeny a bezprostředně překonány,
- pedagogika zážitku přispívá k rozšíření individuálního obzoru kontrastními

¹¹⁴ Vážanský, M. Volný čas a pedagogika zážitku. s. 23.

¹¹⁵ Vážanský, M. Volný čas a pedagogika zážitku. s. 27.

¹¹⁶ Vážanský, M. , Smékal, V. Základy pedagogiky volného času. s. 133.

zkušenostmi daleko od všedního dne,

- zážitkově pedagogické činnosti podporují osobnostní rozvoj získáním limitních zkušeností, k tomu náleží střetnutí s vlastním organismem, reflexe obvyklých vzorců rolí a schémat chování, stejně jako vypořádání se s méně známými životními situacemi,
- ke klíčovým momentům pedagogiky zážitku patří akcent na jednání a přímou empirii proti „pouhému mluvení“, na aktivizaci lidských potřeb i pomoc při jejich uspokojování, na pomoc při vytváření zcela nových vztahů mezi účastníky a „vedoucími“,
- pedagogika zážitku se jednoznačně odlišuje od nabídky ryzích extrémních dobrodružství následujícími zásadami: demokratická spolupráce zúčastněných místo principu rozkaz – poslušnost, učení se na důsledcích vlastního jednání místo postoupení odpovědnosti hierarchickým strukturám, zřeknutí se předstíraných obrazů světa ve prospěch vybudování vlastních, společných i individuálních názorových soustav, hromadné zdolávání úkolů místo konkurence a principů soutěživosti, společné mínění, pocit spravedlnosti, schopnost organizace, osvědčení se v nečekaných situacích,
- pedagogika zážitku se hodí a uspokojuje především nároky mladých lidí: má pro ně vysokou atraktivitu.¹¹⁷

4.5 Zájmová činnost organizovaná a neorganizovaná

„Podstatou zájmových činností je rozvoj a kultivace zájmů dětí. Tvoří nejvýznamnější součást obsahu výchovy mimo vyučování.“¹¹⁸

„Zájmy jsou nejčastěji vyvolány potřebami, ale nejsou s nimi totožné. Vztah mezi potřebami a zájmy je oboustranný. Zájmy se rozvíjejí na základě existujících potřeb, umožňují jejich uspokojování, a tím zároveň ovlivňují jejich charakter

¹¹⁷ Vážanský, M. , Smékal, V. Základy pedagogiky volného času. s. 133-134.

¹¹⁸ Pávková, J. Pedagogika volného času, s. 116.

a vznik dalších potřeb.“¹¹⁹

„Zájmy souvisejí s celkovým zaměřením osobnosti a lze je charakterizovat jako relativně stálé snahy zabývat se předměty nebo činnostmi, které člověka upoutávají po stránce poznávací nebo citové. Zajímavému předmětu nebo činnosti přikládá člověk zvláštní hodnotu, a proto je veden snahou po aktivním styku s ní. Dosahování cíle je provázeno kladným citovým naladěním a uspokojením.“¹²⁰

„... způsobů trávení volného času a všem zájmovým aktivitám dětí a mládeže je věnována pozornost jak rodiči a celou veřejností, tak zejména profesionálními pedagogy. Tento zájem se projevuje ve dvou rovinách:

- a) **výchova ve volném čase** – především vlastní obsah a organizace činností a zájmových aktivit;
- b) **výchova k volnému času** – motivace dětí k vhodným činnostem, osvojení potřebných vědomostí a dovedností, nabídka a usměrňování zájmů.“¹²¹

„Zájmová činnost žáků základní školy se převážně uskutečňuje:

- a) jako organická součást pravidelné výchovně vzdělávací činnosti ve školní družině a školním klubu,
- b) jako činnost zájmových útvarů (kroužků, souborů aj.),
- c) jako soustava volitelných a nepovinných předmětů,
- d) jako ovlivňování a usměrňování individuální a skupinové činnosti (žákovské projekty, sběratelství aj.)“¹²²

„... Zájmová činnost se realizuje jednak jako činnost pravidelná pro relativně stálý okruh zájemců (kroužky, soubory, oddíly), jednak činnost příležitostná ve formě jednorázových či nepravidelně se opakujících akcí pro zájemce. Jde o vycházky, kurzy, soustředění, srazy, exkurze apod. nebo o akce, které jsou

¹¹⁹ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 96

¹²⁰ Pávková, J. Pedagogika volného času. s. 96-97

¹²¹ Hradečná, M. a kol. Vybrané problémy speciální pedagogiky. s. 66.

¹²² Tamtéž. s. 66.

vyvrcholením zájmové činnosti (soutěže, olympiády aj.)“¹²³

„Nelze tvrdit, že aktivní činnost ve volném čase je jenom tehdy kvalitní, je-li prováděna organizovaně. Jsou lidé, kteří pociťují k organizované činnosti nechuť. Věnují se svým zálibám v soukromí, obklopeni nanejvýš několika přáteli a prožívají pocit uspokojení z dosahovaných výsledků. Ty mohou být mnohdy společensky velmi hodnotné. Objektivně lze pozorovat jistou tendenci ke sbližování lidí zabývajících se společným zájmem, která často dá podnět ke spontánnímu vzniku zájmového sdružení či organizace. Tento jev svědčí o určitých přednostech, která organizovaná zájmová činnost přináší. Je to jednak vyšší odbornost v obsahu metodách prováděné činnosti zajišťovaná zkušenějšími členy zájmového sdružení. Bývají jimi i školení instruktoři uplatňující určitou metodiku práce. Kvalitně organizované činnosti přispívá i soustavnost a často lepší materiální vybavení, které by jednotlivci bylo jinak obtížně dostupné. Nelze opomenout, že některé druhy zájmové činnosti jsou přímo vázány získáním určité kvalifikace, kterou může garantovat jen členství v příslušné organizaci.“¹²⁴

¹²³ Hradečná, M. a kol. Vybrané problémy speciální pedagogiky. s. 67.

¹²⁴ Hradečná, M. a kol. Vybrané problémy speciální pedagogiky. s. 72-73.

5 Instituce zabývající se volným časem

„Je přirozené, že škola se svými výchovně vzdělávacími úkoly a z nich plynoucím pracovním zatížením učitelů nemůže splnit dostatečným způsobem nabídku zájmové činnosti žáků. Toto poslání je úkolem specializovaných institucí, které se v průběhu let vytvořily. Některé mají názvem i charakterem práce velmi blízko školským institucím, např. Státní jazykové školy či Základní umělecké školy. Jiné poskytují svým žákům (členům) více volnosti v docházce, obsahu, organizaci a formách činnosti.“¹²⁵

„Zájmové vzdělávání je souhrnem výchovně vzdělávacích, poznávacích, rekreačních, rekondičních, zotavovacích a dalších systematických i jednorázových činností a aktivit, směřujících k účelnému naplnění volného času dětí a mládeže. Umožňuje získat další vědomosti a dovednosti mimo školní výuku. Je určeno především dětem a mládeži, případně jejich rodičům a dalším zájemcům. Zájmové vzdělávání vede účastníky k seberealizaci a k sebepoznávání, objevování, rozvoji a podpoře vlastních schopností, směřuje k podchycení a dalšímu rozvíjení zájmu, ale i dosud neprojeveného talentu, učí, jak tento svůj zájem naplňovat, v jakém potřebném rozsahu a čase. Doplnuje a navazuje na vědomosti a poznatky získané ve škole, pomáhá vytvářet mosty mezi teorií a praxí.“¹²⁶

5.1 Charakteristika školských zařízení určených k zájmové činnosti

1)Školní družina

„Školní družiny (dále ŠD) jsou zřizovány jako součást základní školy (popřípadě jiného typu školy určené žákům mladšího školního věku), nebo mohou být zřízeny jako samostatné zařízení a sloužit jedné nebo více školám. Jsou zřizovány podle § 20 zákona číslo 76/1978 Sb., o předškolních zařízeních a školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Řídí se vyhláškou MŠMT

¹²⁵ Hradečná, M. a kol. Vybrané problémy speciální pedagogiky. s.70.

¹²⁶ www.msmt.cz: Školská zařízení pro zájmové vzdělávání 2003 [online] s. 75.

číslo 87/1992 Sb., o školních družinách a školních klubech.“¹²⁷

„Školní družinu je možné charakterizovat jako školské výchovné zařízení určené pro výchovu mimo vyučování, které se zaměřuje na práci s dětmi ve věku prvního stupně základní školy. Plní funkci výchovnou, vzdělávací, rekreační a v neposlední řadě funkci sociální. Žáci jsou do družiny ve většině případů k pravidelné docházce. Školní družina může nabízet i zájmové útvary, do kterých se mohou přihlásit i děti, které nejsou přihlášeny k pravidelné docházce do školní družiny“¹²⁸

2) Školní klub

„Školní klub (dále jen ŠK) je dle stávající legislativy určen žákům II. stupně základních škol a žákům těch víceletých gymnázií odpovídajících nejvýše devátému ročníku základní školy.“¹²⁹

„Základem činnosti ŠK jsou zájmové aktivity organizované formou různých kroužků i průběžnou nabídky spontánních činností a dalších aktivit. Do školního klubu se mohou žáci přihlásit k pravidelné docházce nebo jen do některých kroužků.“¹³⁰

Činnost zájmových útvarů

„Ve školách, v nichž pracuje školní klub, je obvykle veškerá zájmová činnost organickou součástí jeho práce. Různé formy zájmové činnosti může škola zabezpečovat přímo. Vedoucí zájmových útvarů jsou získáváni z řad učitelů, vychovatelů, bývalých žáků i přátel školy. Činnost zájmových útvarů sleduje ty okruhy zájmů dětí, jejichž uspokojení přesahuje možnosti systematického vyučování a které jsou přesto středem pozornosti dětí. Nenásilně tak vede k formování kladného vztahu, ke vzdělávání i k utváření návyku aktivní činnosti a aktivního zájmu o získávání nových poznatků významných pro vyučování.

¹²⁷ www.msmt.cz: Školská zařízení pro zájmové vzdělávání 2002 [online] s. 53.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ www.msmt.cz: Školská zařízení pro zájmové vzdělávání 2002 [online] s. 56.

¹³⁰ Tamtéž.

Rozvíjením osobitých zvláštností žáků se úspěšně vyrovnávají rozdíly, působení sociálního, kulturního a výchovného prostředí i vlivy veřejného prostředí.“¹³¹

„Na rozdíl od školního vyučování se mohou žáci aktivně podílet na rozhodování či spolurozhodování o celém programu využití volného času. ... Vytváření optimálních možností pro osobitý rozvoj umožní jednotlivcům, prožívat radost z vlastní práce. Tak se posiluje důvěra žáků ve vlastní síly a možnosti, zejména setkají-li se jejich snahy s kladnou odezvou ostatních.“¹³²

3) Domov mládeže

„Domov mládeže je školské zařízení, které zabezpečuje žákům středních škol vyšších odborných škol (VOŠ) kvalifikované výchovné působení, ubytování stravování. Obsah výchovné činnosti v domově mládeže (dále jen DM) navazuje na obsah výchovné a vzdělávací práce střední školy. DM mohou být součástí střední školy, učiliště nebo jsou samostatné a slouží žákům více škol. V základním pojetí DM pracují vychovatelé se žáky rozdělených do výchovných skupin.“¹³³

4) Středisko pro volný čas dětí a mládeže

„Střediska pro volný čas dětí a mládeže, jimiž jsou v běžné praxi v naprosté většině domy dětí a mládeže, jsou zpravidla právní subjekty a řídí se vyhláškou MŠMT ČR číslo 432/1992 Sb., o střediscích pro volný čas dětí a mládeže (SVC) (§ 2).“¹³⁴

„Střediska pro volný čas dětí a mládeže jsou zřizována dle ustanovení § 45 odst. 2 zákona číslo 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších úprav, dle § 13 písm. a) zákona číslo 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství v platném znění. Bližší podrobnosti vymezuje vyhláška MŠMT číslo 432/1992 Sb., o střediscích pro volný čas dětí a mládeže. Určité úpravy

¹³¹ Hradečná, M. a kol. Vybrané problémy speciální pedagogiky. s. 67.

¹³² Hradečná, M. a kol. Vybrané problémy speciální pedagogiky. s. 68.

¹³³ www.msmt.cz: Školská zařízení pro zájmové vzdělávání 2002 [online] s. 56.

¹³⁴ www.msmt.cz: Školská zařízení pro zájmové vzdělávání 2002 [online] s. 58.

v postavení a činnosti středisek jsou stanoveny v metodickém pokynu MŠMT číslo 28 089/1999-51.¹³⁵

„Základním posláním střediska je podílet se spolu s rodinou a školou na výchově, vzdělávání a formování osobnosti mladého člověka. Svojí činností by střediska měla vytvářet podmínky a široké nabídky pro účelné využívání volného času dětí a mládeže. Zároveň s tím je činnost střediska neformálním doplňkem školní výuky a dalšího vzdělávání v řadě dalších oblastí vycházejících z osobního zájmu dětí a mladých lidí. Tyto činnosti definuje připravovaný nový školský zákon jako zájmové vzdělávání.“¹³⁶

Střediska mohou být zřízena jako:

- subjekty s širokou, všestrannou působností zahrnující celou oblast zájmového vzdělávání a dalších činností, které jsou označovány jako "Domy dětí a mládeže". Zařízení tohoto typu je naprostá většina. Předpokládá se, že do budoucna by ve více méně této podobě působila všechna střediska;
- účelové subjekty specializované na konkrétní zájmové oblasti nebo obory, které jsou označovány jako stanice zájmových činností (stanice mladých přírodovědců, stanice mladých turistů, stanice mladých techniků, střediska či centra ekologické výchovy apod.) Zařízení tohoto typu postupně ubývá. Domníváme se, že jejich činnost má určité opodstatnění ve velkých městech s několika středisky, kde lze docílit jistou specializaci jednotlivých středisek. V ostatních případech se stanice stávají zejména z ekonomického hlediska nadále těžko udržitelné. Je skutečností, že zejména stanice s ekologickým zaměřením se vypracovaly na velice dobrou úroveň. Svojí činností již leckdy přesahují rámec obvyklý pro školské volnočasové zařízení.¹³⁷

„Střediska by podle platné i nově připravované právní úpravy měla být samostatné subjekty s právní subjektivitou. Přetrvávající režim organizačních složek, zejména u středisek zřizovaných obcemi, se ukázal jako nesprávný. Do

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ www.msmt.cz: Školská zařízení pro zájmové vzdělávání 2002 [online] s. 56.

¹³⁷ www.msmt.cz: Školská zařízení pro zájmové vzdělávání 2002 [online] s. 78.

značné míry svazuje možnosti rozvoje jak činnosti tak samostatnosti a nezávislosti středisek. Má dopad i na možnosti financování, využívání vlastních výnosů a další ekonomické zajištění středisek.¹³⁸

„Zřizovateli středisek jsou zejména kraje a obce. Mohou jimi být a v několika případech již jsou, i ostatní fyzické a právnické osoby. Podmínkou finanční podpory státu je zařazení střediska do sítě škol a školských zařízení. O zařazení do sítě rozhoduje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na základě žádosti zřizovatele střediska.“¹³⁹

Hlavní činnost středisek

1) Pravidelná zájmová činnost je organizována v zájmových útvarech, což je obecně vyšší pojmenování zahrnující zpravidla některá z těchto označení:

- Kroužek - tím rozumíme menší zájmový útvar, jehož činnost směřuje zpravidla na vnitřní obohacení členů, zaměřuje se na vnitřní život útvaru (např. rybářský k., modelářský k., čtenářský k.)
- Soubor označuje zájmový útvar, jehož činnost směřuje zpravidla k veřejné produkci výsledků činnosti (pěvecký, taneční, divadelní apod.). Zpravidla má závaznější strukturu a mívá více členů než kroužek.
- Klub je zájmový útvar s volnější organizační strukturou, s možnou převažující receptivní činností členů.
- Výjimečně se užívá označení oddíl zpravidla u tělovýchovných nebo turistických útvarů. Pojem označuje, že útvar je součástí většího organizačního celku a ve struktuře DDM má charakter kroužku.
- Kurz je útvar s vymezenou délkou trvání - zpravidla kratší než jeden rok a jeho činnost směřuje k osvojení určitého množství vědomostí či dovedností (kurz PC, kurz drhání, vaření apod.). Zájmová útvar je také možné organizovat jako řadu kurzů v průběhu roku po sobě následujících a tématicky na sebe navazujících. To umožňuje i v průběhu roku přijímat operativněji

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ www.msmt.cz: Školská zařízení pro zájmové vzdělávání 2002 [online] s. 78.

nové členy a platby účastníků jsou rozloženy do několika částek.¹⁴⁰

2) Zájmová činnost příležitostná zahrnuje nabídku organizovaných příležitostných nebo cyklických akcí výchovně vzdělávacího nebo rekreačního charakteru. Je organizována nebo přímo řízena pedagogem a je časově vymezena. Přes možnou pravidelnost není to činnost průběžná. Do této aktivity zahrnujeme např. místní soutěže a turnaje, přehlídky, výlety, zájezdy, exkurze, divadelní představení, cykly přednášek, ale také jednotlivé akce příměstských táborů v době prázdnin. Tyto akce nelze zaměňovat za nabídku spontánních aktivit. K těmto aktivitám se vede přiměřená pedagogická dokumentace, její forma není stanovená.¹⁴¹

3) Nabídka spontánních aktivit je průběžná nabídka činností, které jsou pedagogicky a organizačně ovlivňovány pedagogy nepřímo. Nabídka je využívána individuálně nebo skupinami účastníků neorganizovaně dle jejich aktuálního zájmu. (např. otevřená hřiště či sportoviště, čítárny, herny apod.). Spontánní činnosti nemají pevně stanovený začátek nebo konec. Jsou vymezeny pouze provozem zařízení. Jsou přístupné všem zájemcům a není vhodné nabídku podmiňovat různými provozními či organizačními omezeními. Pracovník při těchto činnostech zajišťuje především bezpečnost tam, kde je to nutné, při některých aktivitách vystupuje jako rádce, konzultant či činnost motivuje. Nabídka spontánních aktivit může být např. i při akcích jiných pořadatelů.¹⁴²

Vyšším typem nabídky spontánních aktivit je nabídka pro talentované děti a mládež s vyhraněnými zájmy. Nabídkou mohou být zpřístupněné laboratoře, ateliéry, chovatelská pracoviště, počítačové a další odborné pracovny. Zde účastníci mimo pravidelnou zájmovou činnost individuálně nebo ve formálních skupinách rozvíjejí projevený talent pod vedením odborníka.¹⁴³

4) Organizace soutěží a přehlídek vyhlašovaných nebo doporučovaných MŠMT ČR ve smyslu vyhlášky MŠMT ČR č. 431/1992 Sb., v platném znění. SVČ z pověření svého zřizovatele nebo orgánu státní správy v resortu školství

¹⁴⁰ www.msmt.cz.

¹⁴¹ www.msmt.cz

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

organizují základní kola nebo kola vyhlašovaná příslušným školským úřadem či z pověření MŠMT a v dohodě se zřizovatelem soutěžní kola nebo přehlídky vyšší (regionální, celostátní). Podíl SVČ spočívá v přípravě, propagaci, zabezpečení vlastního průběhu a vyhodnocení soutěže. Zaměstnanci SVČ se svými spolupracovníky a aktivisty zabezpečují příslušná kola jak organizačně, tak odborně...¹⁴⁴

5) Práce s talentovanou mládeží - má zpravidla tyto formy: vytváření speciálních zájmových útvarů pro talentované jedince, individuální práce s dětmi mimo zájmové útvary (konzultace, umožnění práce v odborných pracovnách apod.), zadávání a řešení tematických úkolů, individuální či skupinové konzultace pro práci středoškolskou odbornou činností (SOČ), odborná soustředění, vyšší nabídka spontánních aktivit.¹⁴⁵

6) Prázdninová táborevá činnost - jí rozumíme organizovanou činností s dětmi, mládeží i s rodiči a dětmi, provozovanou v době dlouhodobého volna - tj. o letních či jarních prázdninách. Tábor může mít rekreační poslání, nebo formu odborného soustředění, které završuje práci zájmového útvaru.¹⁴⁶

7) Odborná pomoc - vyhláška stanoví, že SVČ mohou poskytovat odbornou pomoc ostatním subjektům pečujícím o volný čas dětí a mládeže a to jak v resortu školství, tak občanským sdružením pracujících s dětmi a mládeží a sdružením dětí a mládeže. Pomoc poskytují na požádání podle svých personálních a prostorových podmínek formou seminářů, školení, přednášek, vzorových akcí, kurzů, vydáváním metodických materiálů, podílem na zpracovávání projektů apod.¹⁴⁷

4) Základní umělecká škola

„Jako příklad instituce se „školským“ charakterem může sloužit základní umělecká škola (ZUŠ) (dříve lidová škola umění). Veřejnosti je většinou známa velice prospěšná činnost tohoto zařízení, které má v systému našeho školství

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ www.msmt.cz

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž.

bohatou a mnohaletou tradici. ... Činnost ZUŠ probíhá v pracovní dny v odpoledních a večerních hodinách, některá vystoupení, koncerty a výstavy i ve volných dnech.“ (Hradečná, 1995, s. 70).¹⁴⁸

5) Zájmová činnost mládeže na středních školách

„S výjimkou gymnázií se jedná o školy odborně zaměřené a tomu většinou odpovídá i orientace zájmové činnosti žáků a studentů podporovaná školou.“¹⁴⁹

„Vedle odborných zájmů však střední školy a učiliště často podporují i zájmové aktivity jiného charakteru. Bývají to kroužky sportovní, v menší míře i kroužky umělecky zaměřené...“¹⁵⁰

„... mnohé aktivity ve volném čase organizované školou kompenzují studijní povinnosti a jsou zároveň významným prostředkem socializace mladých lidí ve smyslu rozšiřování a obohacování jejich sociální zkušenosti...“¹⁵¹

5.2 Církevní instituce pracující s dětmi a mládeží ve volném čase

„O volný čas dětí a mládeže pečují také různá náboženská a charitativní společenství; navazují často na aktivity, které více či méně nelegálně udržovaly při životě i v období totality. Jejich činnost má někdy charakter katecheze, tj. náboženské výuky zaměřené na děti z rodin věřících; některá společenství však organizují nekonfesní činnosti se silným sociálním rozměrem pro rizikové skupiny dětí a mládeže (např. pro romské děti).“¹⁵²

„Na činnost s dětmi se zaměřuje např. katolická kongregace (náboženské společenství) řádu salesiánů Dona Bosca. Don Bosco (1815-1888) byl průkopníkem sociální pedagogiky, celý svůj život věnoval výchově zanedbaných chlapců v Turíně; jeho kongregace byla schválena papežem v roce 1874, on sám byl po smrti svatořečen a jmenován patronem mládeže. U nás salesiáni zřizují

¹⁴⁸ Hradečná, M. a kol. Vybrané problémy speciální pedagogiky. s. 70.

¹⁴⁹ Hradečná, M. a kol. Vybrané problémy speciální pedagogiky. s.69.

¹⁵⁰ Tamtéž. s. 69.

¹⁵¹ Tamtéž. s. 69.

¹⁵² Hofbauer, B. Pedagogika volného času. s. 145-146.

nízkoprahová střediska volného času a ve vlastní škole připravují rovněž odborníky pro sociálně-pedagogickou činnost. K této organizaci je přidruženo několik občanských sdružení zejména Salesiánské hnutí mládeže, jehož vedení je v rukou samotných mladých lidí.“¹⁵³

Salesiáni Dona Boska¹⁵⁴

„Společnost svatého Františka Saleského (**Salesiáni Dona Boska, SDB**) je kongregace v katolické církvi.“

„Zakladatelem salesiánů je italský kněz Jan Bosco (1815-1888). Jeho posledním nástupcem je Don Pascual Chávez.“

„**Kongregace se věnuje výchově mládeže.** S tímto účelem salesiáni provozují celou řadu středisek mládeže a podobných aktivit.“

Oblasti působení salesiánů:

Sociální, náboženská, kulturní, pedagogická a materiální pomoc mládeži:

- Střediska mládeže
- Víkendové a prázdninové akce
- Školy a učňovská střediska
- Internáty
- Práce pro mládež na okraji společnosti
- Misie a sociální pomoc rozvojovým zemím
- Sdělovací prostředky
- Farnosti

„Kromě salesiánů vznikla celá řada podobných společenství, která se

¹⁵³ Hofbauer, B. Pedagogika volného času. s. 145-146.

¹⁵⁴ www.sdb.cz/o-salesianech, [cit. dne 21.2. 2010].

inspirovala ideály Dona Boska. Stejně jako salesiáni pracují po celém světě.“¹⁵⁵

YMCA

„Křesťansky orientované nepolitické a nevýdělečné sdružení, které usiluje o plnohodnotný život mladých lidí. Název YMCA je zkratkou anglického názvu „Zouny Men's Christian Association“, jehož českým ekvivalentem je „Křesťanské sdružení mladých lidí.“¹⁵⁶

„YMCA - Křesťanské sdružení mladých lidí (Young Men's Christian Association) je nejstarší, největší a nejrozšířenější mládežnická organizace na světě. Usiluje o harmonický rozvoj člověka, jeho ducha, duše a těla (jak symbolizuje červený rovnostranný trojúhelník, který má YMCA ve svém znaku). Je otevřena všem lidem bez rozdílu rasy, pohlaví, náboženského vyznání, sociálního postavení, fyzických i duševních schopností.“¹⁵⁷

„YMCA pracuje ve 124 zemích světa a má asi 45 milionů členů. V České republice má 4.417 členů (stav k 30. 11. 2009).“¹⁵⁸

„YMCA v ČR je členem Světové aliance YMCA (WAY), Evropské aliance YMCA (YMCA Europe), České rady dětí a mládeže (ČRD M), Českého olympijského výboru (ČOV) a Asociace nestátních neziskových organizací (ANNO). Spolupracuje také s řadou dalších organizací na centrální i lokální úrovni.“¹⁵⁹

„YMCA v ČR byl přiznán Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy titul: "Organizace uznaná MŠMT pro oblast práce s dětmi a mládeží na léta 2007 až 2010".“¹⁶⁰

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Hofbauer, B. Pedagogika volného času. s. 145.

¹⁵⁷ <http://www.ymca.cz/info-o-ymca/>, [cit. dne 24.2. 2010].

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž.

5. 3 Další instituce zabývající se volným časem

„Kulturní střediska (Kulturní domy, kulturní centra, Kulturní instituty) – většinou se jedná o rozpočtové ..., některé jsou dnes společnostmi s.r.o. ... Přes určitou redukci jejich činnosti bývá velmi bohatá zaměřená na všechny skupiny obyvatel.“¹⁶¹

„Z dalších vzdělávacích institucí jsou to např. okresní a místní muzea, planetária a hvězdárny, ...“¹⁶²

Mezi další instituce lze dále zařadit Český svaz tělesné výchovy, Českou obec Sokolskou, Český Junák, Pionýrskou organizaci SSM a zájmové organizace dospělých.¹⁶³

¹⁶¹ Hradečná, M. a kol. Vybrané problémy speciální pedagogiky. s. 71-72.

¹⁶² Tamtéž. s. 71-72.

¹⁶³ Hradečná, M. a kol. Vybrané problémy speciální pedagogiky.

Praktická část

1 CÍL ŠETŘENÍ A STANOVENÍ HYPOTÉZ

➤ CÍL ŠETŘENÍ

Cílem šetření k tématu Volný čas dětí a mládeže je zmapovat vliv rodiny při výběru volnočasových aktivit dětí a institucí, ve kterých jsou tyto činnosti poskytovány a provozovány, zároveň najít a nastínit odlišnosti ve způsobech trávení volného času v rodinách, které se hlásí k určitému náboženskému vyznání i v těch, které uvedly, že jsou bez vyznání.

➤ STANOVENÍ HYPOTÉZ

Hypotéza č. 1 (dále jen H1)

H 1 Domnívám se, že rodiče mají při výběru volnočasových aktivit pro své děti rozhodující vliv a zajímají se o kvalitu a nabídku služeb v rámci zájmového útvaru, kroužku či oddílu.

K hypotéze č. 1 se vztahují otázky z dotazníku č. **8, 9, 10, 11, 12.**

Zdůvodnění H1:

Vzhledem k tomu, že lze předpokládat, že rodiče mají zájem o to, jakým způsobem tráví jejich děti volný čas a z části se nepřímo podílejí se na provozování těchto aktivit, ať už finančně, časově doprovodem dětí na kroužek, atd. a zároveň žádají kvalitní služby, zázemí, bezpečnost pravděpodobně jsou z těchto důvodů dobře informováni o zájmovém útvaru a významně se podílejí na výběru těchto činností. Blíže viz. kapitola první teoretické části této práce, ve které se především zabývám rodinou a jejím vlivem na dítě.

Hypotéza č. 2 (dále jen H2)

H2 Předpokládám, že instituce zřizované církví, které pracují s dětmi v jejich volném čase navštěvují děti z těch rodin, které uvedly, že se hlásí k náboženskému vyznání, a to především s ohledem na obsahovou náplň volnočasové nabídky .

Hypotézu č. 2 ověřují dotazníkové otázky č. **12,13, 14, ,** okrajově též otázky číslo **16 a 17.**

Zdůvodnění H2:

Církevní organizace nabízejí při volnočasových činnostech dětem a mládeži nejen možnost sportovního, kulturního či jiného vyžití , ale jsou obohaceny o duchovní rozměr a náplň (čtení z Bible, modlitby), kterou státní nebo soukromé instituce většinou nenabízejí. Zároveň však nelze vyloučit, že děti, které navštěvují církevní organizace ve svém volném čase nejsou členy i jiných zájmových útvarů. Teoretické zdůvodnění H2 se opírá o kapitolu pět, ve které je základní přehled všech typů institucí zabývajících se volným časem a též kapitola č. 3 a č. 4, které se zabývají jednotlivými specifiky a termíny z oblasti volného času. Např. definují pojmy volný čas, funkce volného času, zážitková podoba volného času, rozdíly ve výchově školní a mimoškolní, v činnosti organizované a neorganizované a v neposlední řadě odpovídají na otázku.

Hypotéza č. 3 (dále jen H3)

H3 Domnívám se, že každá rodina (bez ohledu na vyznání) ctí a dodržuje nějaké rodinné rituály, tradice a tráví společně se svými dětmi alespoň minimum svého volného času.

H3 ověřují dotazníkové položky č. **18 a 19.**

Zdůvodnění H3:

S ohledem na dnešní velmi hektickou a uspěchanou společnost se domnívám, že rodina a děti jsou stále pro jejich rodiče nejvýše v žebříčku hodnot. V každé rodině se udržují nějaké třeba i nepatrné, miniaturní rituály, které ve své finální podobě tvoří část ze společně stráveného volného času. Tato hypotéza se opět váže ke kapitole číslo jedna, kde se zaměřuji v jedné z podkapitol na rodinné tradice a rituály.

2 Technika sběru dat

Dotazník

Pro H1, H2, H3 byla použita metoda terénního šetření (následně matematicko-statisticky zpracováno) mezi rodiči technikou dotazníku (viz. Příloha č. 2).

„Ve společenských vědách a vědách o člověku existuje mnoho výzkumných otázek, na které je obtížné hledat odpovědi ptaním se jednotlivých lidí tvář v tvář. Zvláště tam, kde potřebujeme jednu a tutéž sadu otázek zadat velkému počtu lidí, bude výhodnější, když jim ji zadáme najednou – simultánně. Dotazník v jeho základní podobě není nic jiného než standardizované interview předložené v písemné podobě.“¹⁶⁴ (Férjenčík, J. Úvod do metodologie psychologického výzkumu, s. 184.)

Popis terénu a vzorku respondentů

Pro účely H1, H2 a H3 byli jako respondenti osloveni náhodným způsobem (s použitím snowball-technique) rodiče dětí (zákonní zástupci) z různých zájmových útvarů v okrese Prachatice (především pak přímo ve městě Prachatice). Celkově se jednalo o 33 rodičů s těmito identifikačními znaky.

Tabulka č. 1: Rozdělení respondentů dle pohlaví a věku:

Věk	Ženy	Vyjádřeno v %	Muži	Vyjádřeno v %	Počet	Vyjádřeno v %
20-30 let	2	9	-	-	2	6
30-40 let	16	73	7	64	23	70
40-50 let	4	18	3	28	7	21
50-60 let	-	-	1	9	1	3
Celkem	22	75	11	25	33	100

Pozn. V tabulce č.1 byly použity údaje získané otázkami č. 1, 2

¹⁶⁴ Férjenčík, J. Úvod do metodologie psychologického výzkumu. s. 184.

Tabulka č. 2: Rozdělení respondentů z hlediska jejich náboženského vyznání:

Věk	Ženy	Vyjádřeno v %	Muži	Vyjádřeno v %	Počet	Vyjádřeno v %
20-30 let	2	25	-		2	20
30-40 let	5	62,5	1	50	6	60
40-50 let	1	12,5	1	50	2	20
50-60 let	-	-	-		-	-
Celkem	8	75%	2	25%	10	100%

Pozn. Údaje získané v tabulce č. 2 poskytly odpovědi respondentů na otázku č. 15

Z výše uvedených tabulek vyplývá, že z celkového počtu 33 respondentů se k náboženskému vyznání hlásí 10 z nich tj. 30% dotazovaných. Respondenti na tuto otázku odpovídali na základě vlastního rozhodnutí, odpověď na tuto otázku byla dobrovolná a závisela pouze na vůli dotazovaného.

Tabulka č. 3: Vzdělání respondentů (otázka č. 3 v dotazníku)

	Hlásí se k nějakému náboženskému vyznání			
	ANO	%	NE	%
neukončené základní	-	-	-	-
základní	2	6	-	-
vyučen/a bez maturity	0		6	18
vyučen/a s maturitou	0		3	9
středoškolské bez maturity	-		-	-
středoškolské s maturitou	4	12	8	24
vyšší odborné	3	9	3	9
vysokoškolské	1	3	3	9
Celkem	10	30	23	70

Tabulka č. 4: Zjišťuje rodinné a pracovní poměry dotázaných respondentů:

	Hlásí se k nějakému náboženskému vyznání	
	ANO	NE
<u>Rodinný stav</u>		
svobodný/á	-	-
ženatý/vdaná	9=90%	19=83%
rozvedený/rozvedená	-	4=17%
vdovec/vdova	1=10%	-
<u>Ve společné domácnosti žiji:</u>		
S manželem/manželkou	9=9%	20=87%
S partnerem/partnerkou	-	-
Žiji sám/sama	1=10%	3=13%
Jiná možnost	-	-
<u>V současné době jsem:</u>		
zaměstnaný/zaměstnaná	5=50%	14=62%
nezaměstnaný/nezaměstnaná	-	-
na rodičovské dovolené	2=20%	4=17,4%
na mateřské dovolené	1=10%	1=4%
důchodce/důchodkyně	-	-
jiná možnost	2=20% (OSVČ)	4=17% (OSVČ)
Celkem	10=30%	23=70%

Dotazníkové položky č. 6, 20, 21 (otázky zjišťovací):

Dotazníková otázka č. 6:

Děti ve společné domácnosti (lze označit i více možností a číslem uvést počet?)

- a) **nezaopatřené vlastní**
- b) **nezaopatřené nevlastní**
- c) **zaopatřené vlastní**
- d) **zaopatřené nevlastní**
- e) **jiná možnost**

Tabulka č. 14 zaznamenává hodnoty příslušející rodinách s náboženským vyznáním:

Děti ve společné domácnosti	Počet dětí celkem/ respondentů celkem	Počet dětí/počet rodin	Počet dětí/počet rodin	Počet dětí/počet rodin
nezaopatřené vlastní	8	1/3	2/1	3/4
nezaopatřené nevlastní	7/4 (pěstounská péče)	1/1	2/3	-/-

Poznámka: V jedné rodině pěstounů, která měla celkem tři děti byl poměr dětí vlastních k dětem v pěstounské péči 2:1, jedna rodina byla v poměru vlastní a v péči 1:2. Ve dvou rodinách pak byly vždy dvě děti v pěstounské péči a vlastní dítě žádné.

Tabulka č. 15 přehled v rodinách bez vyznání:

Děti ve společné domácnosti	Počet respondentů celkem
nezaopatřené vlastní	21
zaopatřené nevlastní	3
dítě bylo po rozvodu svěřeno do péče matky	4

Z šetření byly dále získány tyto hodnoty:

„Celkový počet dětí žijících ve společné domácnosti s rodiči (zaopatřené i nezaopatřené vlastní) 36, zaopatřené vlastní děti uvedli respondenti 2 a ve čtyřech případech bylo dítě svěřeno po rozvodu do péče druhého rodiče, ve všech 4 případech bylo dítě svěřeno matce.

1 dítě žije ve společné domácnosti s rodiči v 7 případech.

2 děti žijí ve společné domácnosti s rodiči ve 13ti případech.

1 rodič je otcem tří dětí, z nichž dvě s ním žijí ve společné domácnosti. 2 otcové jsou rodiči dvou dětí, přičemž ve společné domácnosti s nimi žije jen jedno dítě, druhé bylo svěřeno do péče matky. Dva rodičovské páry žijí společně se svým mladším potomkem, starší potomek již nežije ve společné domácnosti. Jeden rodičovský pár již žije sám, syn se odstěhoval.

Celkem jsou respondenti bez vyznání rodiči 42 dětí, žádné není adoptované, či v pěstounské péči.“

Dotazníková otázka č. 20:

Uveďte prosím Váš věk v době sňatku:

Dotazníková otázka č. 21:

Napište prosím v kolika letech jste měl/měla první dítě:

Tabulka číslo 16 (souhrnná pro otázky č. 20 a 21):

	Průměrný věk sňatku	Průměrný věk narození prvního dítěte
Respondenti s vyznáním	22,1 let	21,9
Respondenti bez vyznání	26,4	26,8

Interpretace výsledků:

„Respondenti, kteří se hlásí k nějakému náboženskému vyznání uzavírají manželství v průměrném věku 22ti let a první dítě měli při dosažení průměrného věku 21,9 let. Respondenti bez vyznání uzavírají sňatek o čtyři roky později, a to v průměrném věku 26,4 let a téměř ve stejném věku průměrně 26,8 se jim narodí první dítě. Výsledek velmi ovlivnili u respondentů s vyznáním dva páry, které uzavřeli sňatek až v pozdějším věku (31 a 29 let) přičemž první dítě se jim narodilo ve věku 26 a 27 let. V ostatních případech přišlo první dítě na svět až po uzavření manželství, tedy v 80%. 8 z 10 párů tak učinilo před narozením prvního potomka. Výsledky šetření se daly v podstatě předpokládat, neboť alespoň podle mého názoru a mých zkušeností, lidé věřící se žení a vdávají dříve než „ateisté“ a stávají se tak rodiči v mladším věku. Jak je, ale patrné z tabulky č. 3 na vzdělání respondentů nemá víra či nevíra žádný vliv. Naopak z tabulky je jasné patrné, že lidé s vyznáním mají vyšší vzdělání než lidé bez vyznání. Toto zjištění bych řekla trochu vyvrací zažitý pocit, alespoň u nás v ČR, že věřícími jsou spíše lidé s nižším vzděláním. Naopak řekla bych, že začíná být „trendy“ a mnoho rodičů považuje duchovní vzdělání či základní znalost alespoň Bible a křesťanské tradice za nedílnou součást základního vzdělání.“

3 Výsledky šetření

Výsledky k hypotéze H1

H 1 Domnívám se, že rodiče mají při výběru volnočasových aktivit pro své děti rozhodující vliv a zajímají se o kvalitu a nabídku služeb v rámci zájmového útvaru, kroužku či oddílu.

Dotazníková otázka č. 8:

Navštěvují Vaše děti nějaký kroužek, sportovní oddíl apod.?

a) ne

b) ano (uved'te prosím jaký)

Zdůvodnění otázky č. 8 v dotazníku:

Tato otázka má své opodstatnění, aby bylo možné ověřit H1 je nezbytné znát, zda děti respondentů navštěvují různé druhy zájmových činností a zjistit jaké. Zároveň tato otázka odpovídá na otázku zda jsou zájmy dětí rozdílné v kontextu rodiny jejího vyznání.

Tabulka č. 5:

Odpověď	Ne	Ano	Vyjádřeno v %
Rodiny bez vyznání	-	10	100%
Rodiny hlásící se k nějakému vyznání	-	23	100%
Celkem	0	33	100%

Z tabulky je jasně patrné, že zájmové kroužky, sportovní oddíly či jiný způsob zájmové činnosti provozují děti ve všech rodinách bez ohledu na náboženské vyznání. Ve 100% případů jsou děti členy nějakého kroužku.

Z této otázky dále vyplývá a lze z ní vytvořit viz. Tabulka č. 6A (rodiny bez vyznání) a Tabulka č. 6B (rodiny s vyznáním) přehled provozovaných aktivit dětí a mládeže ve volném čase. Aktivity jsou seřazené dle pořadí od nejvíce zastoupených po ty méně zastoupené. Údaje uvedené v tabulkách níže ukazují, že děti tráví svůj volný čas ve stejných či velmi si podobných kroužcích. Lze říci, že jejich zájmy jsou shodné, jediným rozdílem je výuka náboženství, té se děti z rodin bez vyznání nezúčastňují.

Tabulka č. 6A:

Aktivita	Počet
1. Plavání	7
2. Tanec	6
3. Fotbal	5
Pohybové aktivity	5
Angličtina	5
4. Skaut	4
5. Lyžování	3
Karate	3
Rybářský kroužek	3
6. Kytara	2
Počítače	2
Balet při Jihočeské divadlo ČB	2
Hokej Vimperk	2
ZUŠ výtvarné oddělení	2
Dramatický kroužek	2
Flétna	2
Rytmické krůčky Hudební škola Yamaha ČB	2
7. Mažoretky	1
Tenis	1

Tabulka č. 6B:

Aktivita	Počet
1. Fotbal	5
Angličtina	5
Flétna	5
2. Výuka náboženství	4
3. Stolní tenis	3
Klavír	3
Pohybové hry	3
4. Tenis	1
Kytara	1
Baseball	1
Odbíjená	1
Fotografický kroužek	1
Ruština	1

Dotazníková otázka č. 9:

Podle jakého kritéria jste s Vašimi dětmi kroužek (zájmový útvar) vybírali?

a) přání a rozhodnutí dětí

b) rozhodnutí nás rodičů

c) na doporučení přátel (známých)

d) jiný důvod (uveďte prosím jaký)

Zdůvodnění otázky č. 9 v dotazníku:

Cílem této položky v dotazníku bylo zjistit podle jakých parametrů rodiče a děti vybírali kroužky. Zároveň opět porovnat zda existují odlišnosti mezi rodinami s vyznáním a bez vyznání.

Tabulka č. 7:

Zvolená možnost:	Rodiny bez vyznání - počet	Rodiny s vyznáním - počet
a) přání a rozhodnutí dětí	18	8 (z toho 4 respondenti uvedli kombinaci možností a+d)
b) rozhodnutí nás rodičů	3	2
c) na doporučení přátel	0	0
d) jiný důvod	2	4

Shora uvedená tabulka ukazuje, že o členství v zájmovém útvaru, oddílu rozhoduje přání dětí, a to z 80% v rodinách hlásících se k nějakému náboženskému vyznání, 20% procent z těchto rodičů pak rozhodlo o kroužku samo. Zároveň 20% rodičů se rozhodovalo podle toho jaké hodnoty jsou dětem vštěpovány a stejně tak ve 20% procentech uvedli rodiče jako jedno z kritérií zdravé vedení. Rodiny bez vyznání 59% z nich dalo na přání dětí. V 9% procentech rozhodli rodiče a 6% rodičů nemohlo ovlivnit výběr, protože volbu za něho provedl bývalý partner a rodič, kterému bylo dítě svěřeno do péče. Celkově rozhodlo přání dítěte v 78,7%, rozhodnutí rodičů v 15,5% a jiný důvod uvedlo 18,8% respondentů.

Dotazníková otázka č. 10:

Co pro Vás bylo při výběru volnočasových aktivit důležité? (vypište prosím)

Zdůvodnění otázky č. 10 v dotazníku:

Tato otázka je otevřená a klade si za především zjistit, co vede rodiče k rozhodnutí pro zvolený útvar a jaké faktory hrály při výběru podstatnou roli. Při vyhodnocení této otázky byli opět respondenti rozděleni do dvou skupin (s vyznáním a bez vyznání) z důvodu porovnání uvedených rozhodujících okolností.

Interpretace výsledků otázky č. 10:

Z výsledků šetření jasně vyplývá, že obě skupiny respondentů především dbali na vlastní zájem dítěte 10:8 v poměru rodiny s bez vyznání a rodiny hlásící se k náboženskému vyznání, ten byl na prvním místě. Na druhém místě se shodně umístilo přání dítěte v poměru 7:7. Třetí místo obsadilo kritérium bezpečnosti 6x u rodin bez vyznání a společně s ním se na této příčce umístil požadavek na kvalitní vedení a kvalitu obsahovou (v obou případech byl požadavek respondenty uveden 6x). U rodin s vyznáním patří třetí post požadavku na vhodnost a časovou dostupnost 4x(zda se kroužky vzájemně nepřekrývaly, děti se stihly přemístit z jednoho na druhý). Čtvrtou příčku v těchto rodinách obsadily shodně dva požadavky, a to kvalitní vedení a svobodné rozhodnutí dětí tyto požadavky vyslovili v obou případech vždy 2 dotázaní. Jedenkrát se objevilo kritérium, které žádalo smysl kroužku a v jednom případě hrál roli talent (hudební nadání). Rodiny bez vyznání seřadily požadavky následně: časová dostupnost a rozvrh je důležitý pro 5 respondentů, požadavek na možnost využití aktivity do budoucna uvedli respondenti celkem 3x, stejný počet tázaných uvedl pohybovou aktivitu a dotazovaní se rozhodli podle druhu činnosti a jeden respondent uvedl jako důvod „nesedět doma“.

Pozn. Respondenti uvedli více než jeden důvod, který měl rozhodující vliv na výběr volnočasové aktivity v 98% pouze 2% respondentů uvedla jen jeden důvod.

Dotazníková otázka č. 11:

Jaký typ volnočasového zařízení (instituce, organizace) vaše děti navštěvují?

a) státní

b) soukromá

c) církevní

d) jiná (uved'te prosím jaká)

Zdůvodnění otázky č. 11 v dotazníku:

Cíl této otázky je zjistit složení dětí v zájmových institucích. A porovnat výběr instituce, lze předpokládat, že rodiče, kteří vychovávají své děti v souladu

s křesťanskými pravidly se rozhodli pro církevní organizaci, která jejich dětem nabídne kromě zájmové činnosti též rozměr duchovní.

Tabulka č. 8:

Typ instituce	Rodiny bez vyznání - počet	%	Rodiny s vyznáním - počet	%	Celkem	%
a) státní	6	26	1	10	7	21
b) soukromá	3	13	1	10	4	12
c) církevní	-	-	2	20	2	6
d) jiná	3	13	-	-	3	9
Kombinace: a+b	9	40	-	-	9	27
Kombinace: a+c	-	-	-	-	0	-
Kombinace: a+d	2	8	-	-	2	6
Kombinace: c+a	-	-	3	30	3	9
Kombinace: c+b	-	-	2	20	2	6
Kombinace: c+b+a	-	-	1	10	1	4
Celkem	23	70	10	30	33	100

Hodnoty v tabulce č.8 potvrzují, že rodiče, kteří jsou bez vyznání nemají své děti v církevních institucích. Obecně se dá říci, že převažují instituce státní, druhou příčku obsadily organizace soukromé a třetí církevní. Překvapivé je zjištění, že dva respondenti hlásící se k náboženskému vyznání zvolili instituci jedenkrát

státní a jedenkrát soukromou.

Dotazníková otázka č. 12:

Uved'te prosím název instituce/institucí, organizace/organizací, které vaše děti navštěvují:

Zdůvodnění otázky č. 12 v dotazníku:

Výše uvedená otázka je otevřená a navazuje na otázku č. 11, jejím cílem je zmapovat a sestavit přehled všech institucí, jejichž jsou děti členy.

Tabulka č. 9:

Organizace	Nevěřící počet	Věřící počet	Celkem
Dům dětí a mládeže Prachatice	11	5	16
Občanské sdružení – taneční studio, skauti	6	0	6
Kroužky při základní škole	3	4	7
TJ Tatran Prachatice	5	3	8
Kroužek při Jihočeském divadle ČB	2	-	0
Hudební škola Yamaha ČB	3	-	3
ZUŠ Prachatice	7	2	3
Farní úřad Prachatice	0	3	3
Salesiáni Dona Bosca	0	2	2
Methodisté	0	2	2
Soukromé hodiny (flétna, tenis)	0	2	2

Výsledky k hypotéze H2

H 2 Předpokládám, že instituce zřizované církví, které pracují s dětmi v jejich volném čase navštěvují děti z těch rodin, které uvedly, že se hlásí k náboženskému vyznání, a to především s ohledem na obsahovou náplň volnočasové nabídky .

Pozn. H2 ověřují otázky mimo otázky č. 11 a doplňkových 16, 17 otázky č. 13,14, které vyplňovali pouze respondenti, kteří v otázce č. 11 označili možnost za „c)“ ostatní respondenti pokračovali až otázkami č. 16, 17, avšak tyto otázky byly založeny na možnosti volby, zda je respondent ochoten odpovědět či nikoli.

Dotazníková otázka č. 11:

Jaký typ volnočasového zařízení (instituce, organizace) vaše děti navštěvují?

Zdůvodnění otázky č.11 v dotazníku:

Tato otázka byla zdůvodněna u hypotézy H1 a je společná pro H1 a H2. Výsledky šetření této otázky jsou uvedeny v tabulce č. 8.

Dotazníková otázka č. 13:

Uved'te prosím důvod Vašeho rozhodnutí pro církevní zařízení?:

Zdůvodnění otázky č.13 v dotazníku:

Otevřená otázka, která má za cíl zjistit, proč upřednostnili respondenti církevní instituce, zda řešili materiální a finanční povahu činnosti, nebo zohlednili větší prostor pro duchovní rozměr kroužku, či jejich rozhodnutí ovlivnily osobní hodnoty, postoje aj.

Výsledky šetření si u této otázky dovolím prezentovat vlastními citacemi respondentů:

- 1) „... hlavním kritériem byl určitě obsahový rozměr kroužků.“
- 2) „Přístup, určitě. Na prvním místě. Samozřejmě též obsah.“
- 3) „Důvody obsahový a postojový!“
- 4) „Obsahový – náboženství se tuším jinde nevyučuje, fotbal navštěvuje u Salesiánů – kde se to mi i synovi neskutečně líbí – zázemím, lidmi, přístupem, ...“
- 5) „... rozhodně hodnoty, které jsou zde pevně stanovené.“
- 6) „Obsahový důvod!!!“
- 7) „Výuka náboženství, pevně zakotvené hodnoty, jako úcta k lidem, fair play hra, otevřenost, ... Duchovní rozměr – výuka náboženství, čtení z Bible, modlitby. Společná láska k Bohu, lidem všemu živému na světě.“
- 8) „Přístup a hodnoty.“
- 9) „... obsahový i postojový, spokojenost dítěte, jeho nadšení pro práci, kterou jim prostředí a vedoucí zde dává

Komentář ke zjištěnému:

Pouze jeden respondent svoji volbu neodůvodnil. Z uvedených citací je vidět, že hlavním kritériem pro volbu církevní organizace byl především obsah (náplň), hodnoty a lidský přístup.

Dotazníková otázka č. 14:

Domníváte se, že církevní organizace nabízejí v rámci volného času jiné lepší podmínky (služby)?

a) ne

b) ano (vypište prosím)

Zdůvodnění otázky č.14 v dotazníku:

Další položka hledá odpověď na otázku, v čem respondenti vidí pozitivum služeb v případě, že se domnívají, že církevní organizace nabízejí kvalitnější a zajímavější nabídku činností ve volném čase.

Tabulka č. 10:

Odpověď	Počet	Vyjádřeno v %
Ne	1	10%
Ano	9	90%

Interpretace výsledků:

Pouze jeden z dotázaných odpověděl na otázku negativně. Ostatních devět respondentů vidí klady a považují církevní organizace za lepší poskytovatele služeb v oblasti volného času než instituce jiného typu a zřízení. Dva respondenti uvedli jako pozitivum **pevné hodnoty**, další dva **učení lásky k Bohu a lidem**, za další pozitiva byly uvedeny tyto formy přístupu: **vedení k fair-play, zdravý postoj k životu, přístup k dětem, děti necítí obavy zeptat se, když něčemu nerozumějí, nepocítují strach, že budou zesměšněny.**

Otázky číslo 16 a 17 nebylo povinné v dotazníku vyplňovat!

Dotazníková otázka č. 16:

<p>Domníváte se, že Vaše chování je v souladu s křesťanskou tradicí?</p> <p>a) ne</p> <p>b) spíše ne</p> <p>c) spíše ano</p> <p>d) ano</p> <p>e) nevím</p> <p>d) jiná odpověď:</p>

Zdůvodnění otázky č.16 v dotazníku:

Uvedená otázka měla zjistit, zda respondenti, kteří odpověděli na otázku č. 16, zda se hlásí k nějakému náboženskému vyznání negativně se domnívají, že jejich život je v souladu s pravidly křesťanské morálky a tradice a u respondentů, kteří odpověděli na otázku č. 16 ano zjistit zda je pro ně křesťanská tradice „návodem pro řádný život“ a především jsem chtěla zjistit, co přesně si pod pojmem křesťanská tradice respondenti představují. Jak bude patrné z další tabulky (č.11).

Respondenti často uvedli, že ano či označili možnost spíše ano, avšak pouze někteří a to 12 z 23 uvedlo, že ano, ale v následnou otázku, jak si představují výchovu v souladu s křesťanskou tradicí již jich odpovědělo jen devět, šlo o respondenty, kteří uvedli, že jsou bez náboženského vyznání.

Tabulka č. 10:

	Rodiny bez vyznání počet a %	Rodiny s vyznáním počet a %	Celkem počet a %
Ne	4 = 33%	-	4 = 18%
Spíše ne	5 = 42%	-	5 = 23%
Spíše ano	1 = 8%	6 = 60%	7 = 32%
Ano	-	4 = 40%	4 = 18%
Nevím	-	-	-
Jiná odpověď	2 (bez vyznání) 16%		2 = 9%

Pozn. Respondenti, kteří na otázku č. 15 odpověděli, že se nehlásí k žádnému náboženskému vyznání (tj. celkem 23 odpovídajících) odpověděli na otázku č. 16 pouze v 12ti což činí 53% případech, 11 (47%) respondentů na otázku neodpovědělo. Respondenti, kteří jsou věřícími odpověděli ve 100%.

Interpretace výsledků:

Celkem čtyři respondenti (všichni bez vyznání) označili možnost „ne“, pět respondentů (taktéž bez vyznání) zvolilo alternativu „spíše ne“, „spíše ano“ uvedlo 6 dotazovaných, kteří uvedli, že se hlásí k nějakému náboženskému vyznání a jeden respondent bez vyznání tuto možnost označil taktéž. Rozhodné „ano“ zakroužkovali čtyři „věřící“ tázaní. Jakou jiný důvod uvedli dva respondenti bez vyznání, právě tento důvod, že jsou bez jakéhokoli náboženského vyznání.

Dotazníková otázka č. 17:

Dbáte při výchově svých dětí na to, aby byly vychovávány v souladu s křesťanskými pravidly? (pokud zvolíte možnost c, d vysvětlíte prosím, jakým způsobem dbáte, aby byla tato pravidla ve vaší výchově dodržována)

a) ne

b) spíše ne

c) spíše ano (popište jak):

d) ano (popište prosím):

e) nevím

Zdůvodnění otázky č.17 v dotazníku:

Tato položka v dotazníku si klade za cíl zjistit, zda rodiče vedou své děti k dodržování křesťanských pravidel. Respondenti byli opět rozděleni do dvou skupin, podle toho zda se přihlásili k nějakému náboženskému vyznání či nikoli.

Tabulka č. 11:

	Rodiny bez vyznání	Rodiny s vyznáním	Celkem
	- počet	- počet	
Ne	4	0	4
Spíše ne	5	0	5
Spíše ano	0	4	4
Ano	0	6	6
Nevím	0	0	0

Interpretace výsledků:

Respondenti bez vyznání odpověděli pouze v devíti případech. Ti, dotazovaní, kteří uvedli možnost „spíše ano“ popsali dodržování křesťanské tradice a její předávání svým potomkům takto: 2x znát a chápat význam svátků – Vánoce, Velikonoce, 3x – vysvětlit dětem, proč chodí do kostela, když jiné děti nemusí, 2x se shodně objevila taktéž otázka úcty k lidem a slušné chování obecně, 4x uvedli respondenti, že jejich děti navštěvují hodiny výuky náboženství. Respondenti jež

odpověděli „ano“ uváděli tyto příklady: 6x čtení z Bible, modlitby, pravidelná bohoslužba, 3x znát a chápat význam svátků – Vánoce, Velikonoce, 2x úcta k životu a časté společné rozhovory, 2x vedení dětí k lásce k Bohu a k bližnímu, 1x vedení dětí k Božím zásadám a pravdám, 1x úcta k lidem a 1x společné poslouchání nahrávek Bible svaté. Shodně uvedli též nepovinný předmět Náboženství ve škole a kladení důrazu na základy vzdělání v tomto duchu. Pro obě skupiny respondentů je samozřejmostí, že děti jsou pokřtěné a všechny přijmou nebo již přijali Svátost Prvního svatého přijímání

Výsledky k hypotéze H3

H3 Domnívám se, že každá rodina (bez ohledu na vyznání) ctí a dodržuje nějaké rodinné rituály, tradice a tráví společně se svými dětmi alespoň minimum svého volného času.

Dotazníková otázka č. 18:

Trávíte s dětmi společně volný čas při určitých aktivitách?

a) ne

b) ano (vypište prosím)

Zdůvodnění otázky č. 18 v dotazníku:

Tato otázka se přímo vztahuje k H3, na základě odpovědí respondentů lze získat přehled o společně stráveném volném čase v rodinách z Prachatic a přilehlého okolí.

Tabulka č. 12:

Rodiny bez vyznání		Rodiny s vyznáním	
Aktivita	Počet	Aktivita	Počet
Rodinné hry	3	Hry	6
Výlety	8	Sport	8
Sportovní akce	9	Výlety	6
Kultura (divadlo, kino)	10	Kultura	2
Lyžování	7	Deskové hry	1
Návštěva bazénu	3	Pravidelné bohoslužby	1
Vycházky	2	Čtení z Bible	1
Pravidelné dovolené	1		
Nespecifikované aktivity	2		
Ne	1		

Interpretace výsledků:

Hodnoty v tabulkách se liší jen aktivitách, které se daly logicky odvodit, tedy Bohoslužby a čtení z Bible, tyto aktivity uvedl pouze dva respondenti, kteří je zahrnuly pod společně strávený čas s rodinou. Ostatní dotázaní z obou skupin provozují aktivity stejné, jen je poněkud odlišně specifikovali a popsali.

Dotazníková otázka č. 19:

Máte nějaké pravidelné rodinné rituály?

a) ne

b) ano (vypište prosím):

Zdůvodnění otázky č. 19 v dotazníku:

Položka č. 19 se taktéž přímo vztahuje k H3, z výsledků šetření vznikne přehled rodinných rituálů a tradic, které respondenti za a) za rituály považují a za b) jejich záznam a popis.

Tabulka č. 13:

Rodiny bez vyznání		Rodiny s vyznáním	
Pravidelné rodinné rituály	Počet	Pravidelné rodinné rituály	Počet
Svátky (Vánoce, Velikonoce)	10	Svátky (Vánoce, Velikonoce)	2
Rodinné události	3	Rodinné události	2
Čtení dětem před spaním	5	Čtení dětem před spaním	2
Společné stolování (víkendy)	3	Společné stolování	2
Různé rodinné oslavy	2	Hraní her před spaním	1
Rozhovory	1	Nedělní Bohoslužby	4
Ne	7	Pravidelné vík. výlety	1

Interpretace výsledků:

Domnívám se, že velmi zajímavým zjištěním je chápání významných křesťanských svátků respondenty, zatímco „nevěřící“ respondenti považují společné trávení těchto svátků za rodinný rituál (tradici) respondenti druhé skupiny považují křesťanské svátky za rituál jen ve dvou případech. Lze se tedy domnívat, že pro „věřící“ nejsou svátky rituálem či tradicí rodinnou, ale chápou ji jako tradici křesťanskou, popř. se hlásí k jinému náboženskému vyznání (církvi, sektě), která tyto svátky neslaví a nedodržuje. Vzhledem k tomu, že na příslušenství k vyznání jsem se v dotazníku neptala, nelze důvod přesně vyhodnotit.

Hlavním rozdílem tedy mezi „věřícími“ a „nevěřícími“ v otázce rodinných rituálů je právě rozdílné pojetí a přístup k slavení svátků a samozřejmě opět rituál Nedělní Bohoslužby, 4 z 10 respondentů ji považují za rodinný rituál. V tabulce č. 12 ji naopak jeden respondent zahrnul pod pojem společně strávený volný čas. Tento respondent je zároveň jedním ze 4, kteří ji uvedli jako rodinný rituál. Obě skupiny respondentů se shodují na rituálech společného stolování, čtení dětem před spaním, tradiční významné rodinné oslavy. Rozhovory pak uvedl jeden

respondent bez vyznání, u respondentů druhé skupiny tuto volbu neprovedl nikdo, naopak jeden „věřící“ respondent uvedl rodinné víkendové výlety, které v opačné skupině zastoupeny nebyly, ale byly hojně zastoupeny v tabulce č. 12 ve společných volnočasových aktivitách rodin bez vyznání.

4 Verifikace hypotéz

➤ **Interpretační hladina:** Za potvrzující míru odpovědi bude považován výskyt sledovaného předpokladu nad 60%.

➤ **Legenda:** + označuje potvrzení hypotézy

± označuje, že hypotéza nebyla ani potvrzena ani vyvrácena

- označuje nepotvrzení hypotézy v dané dotazníkové položce

* dotazníková položka ponechána stranou

H1 Domnívám se, že rodiče mají při výběru volnočasových aktivit pro své děti rozhodující vliv a zajímají se o kvalitu a nabídku služeb v rámci zájmového útvaru, kroužku či oddílu.

Tabulka č. 17:

Číslo otázky	Potvrzuje/nepotvrzuje
18	+
19	-
10	+
11	+
12	*

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že hypotéza H1 byla **potvrzena v 75%**.

H2 Předpokládám, že instituce zřizované církví, které pracují s dětmi v jejich volném čase navštěvují děti z těch rodin, které uvedly, že se hlásí k náboženskému vyznání, a to především s ohledem na obsahovou náplň volnočasové nabídky .

Tabulka č. 17:

Číslo otázky	Potvrzuje/nepotvrzuje
11	+
13	+
14	+
16	*
17	*

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že hypotéza H2 byla **ze 100% potvrzena.**

H3 Domnívám se, že každá rodina (bez ohledu na vyznání) ctí a dodržuje nějaké rodinné rituály, tradice a tráví společně se svými dětmi alespoň minimum svého volného času.

Tabulka č. 18:

Číslo otázky	Potvrzuje/nepotvrzuje
18	+
19	+

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že hypotéza H3 byla téměř **z 88.% potvrzena.**

Závěr

Způsob, jakým člověk tráví svůj volný čas, mnoho vypovídá o jeho osobnosti, přesněji řečeno o jeho hodnotách, postojích či názorech. Vzhledem ke stále se zvyšujícímu počtu rizikových skupin dětí a mládeže a rizikového nežádoucího chování je na místě zabývat se otázkami volného času a mládeže a vhodná volba při výběru volnočasových aktivit představuje odpověď na otázky prevence.

V bakalářské práci v teoretické části jsem si vytyčila za úkol seznámit s trávením volného času dětí a mládeže, s jeho možnostmi i okolnostmi, které se na volbě možnosti trávení volného času podílí. Důležité je upozornění na následky nevhodného trávení tohoto času, ale i možnost pomoci. Tu spatřuji právě v prevenci a v dobře fungujících volnočasových institucích, které je třeba v jejich práci a činnosti podporovat a pokládám za důležité zasadit se do budoucna o zřizování dalších zařízení, ve kterých budou mít děti a mládež možnost trávit volný čas v bezpečí a hodnotně.

Shrnula jsem a vymezila základní pojmy ohledně volného času. Věnovala jsem se rodině, jejímu vlivu na dítě, rodinným rituálům a tradicím. Zabývala jsme se pojmy výchova, zájmová činnost, škola, protože toto všechno hned po rodině patří k dalším důležitým oblastem při utváření osobnosti. A především tyto jednotlivé „dílečky“ mají nemalý podíl na tvorbě osobnosti, která může být právě díky vhodně zvolené formě trávení volného času dále rozvíjena, což by mělo být hlavním východiskem a předpokladem pro výchovu. V opačném případě, kdy některý z výše uvedených faktorů selžou, může vzniknout příčina pro sociální patologii.

V praktické části, vycházející z poznatků části teoretické, jsem se zabývala výzkumem mapujícím volnočasové aktivity dnešní mládeže a možnosti, které nabízejí konkrétní organizace. A také jsem se zaměřila na hledání rozdílů ve způsobech trávení volného času v rodinách, které se hlásí k nějakému náboženskému vyznání a naopak.

Apeluji tedy na všechny, uvědomme si důležitost kvalitního využití volného času dětí a mládeže s přihlédnutím k okolnostem, které mohou takovému adekvátnímu využití volného času zabránit.

ABSTRAKT

MACHOVÁ, M. Otázky volného času dětí a mládeže. České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce J. Šimečková.

Klíčová slova: volný čas, děti a mládež, volnočasové aktivity, zájmová činnost, výchova školní a mimoškolní, rodina, hodnoty, volnočasové instituce, dětská práva, křesťanská rodina.

Bakalářská práce – „Otázky volného času a mládeže“ se zamýšlí nad problematikou volného času a mládeže a činiteli, kteří se podílejí na výběru volnočasových aktivit.

V teoretické části byla zpracována odborná literatura. První kapitola charakterizuje rodinu a její vliv na výběr zájmových činností, v další kapitole jsou vybrány základní právní předpisy s tématem související. V dalších kapitolách jsou definovány a charakterizovány pojmy výchova a volný čas. Poslední kapitola popisuje instituce zabývající se výchovou ve volném čase.

Praktická část je především zaměřena na hledání rozdílů ve způsobech trávení volného času dětí a mládeže v rodinách, které se hlásí k náboženskému vyznání a v rodinách bez vyznání. V praktické části byly stanoveny tři hypotézy.

The questions about leisure time of children and youth

Key words: free time, children and teenagers, free time activities, interest activities, school and out of school education, family, values, free time institutions, children's right, Christian family.

The bachelor final work "The questions about leisure time of children and youth" deals with questions of teenage free time and factors, which participate on choice of free time activities.

In the theoretical part scientific literature was elaborated and the first chapter characterizes family and its influence on selection of interest activities. Basic legal regulations concerning this topic are depicted in the next chapter.

Conceptions of upbringing and free time are defined and characterized in the other chapters. The last chapter describes institutions which handle with free time education.

The practical part is primarily focused on searching for differences of spending free time of children and youth in families, which profess a religious belief and in non-religious families. In the practical part there are given three hypotheses.

Seznam použitých zdrojů

1. ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV – nakladatelství, 1996. ISBN 80-85866-15-3.
2. FÉRJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-367-6.
3. HRADEČNÁ, M. a kol. *Vybrané problémy speciální pedagogiky*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7187-007-7.
4. LOVASOVÁ, L. Rodinné vztahy. In *Sborník studií Děti a jejich problémy*. Praha: MPSV, 2005. ISBN 80-239-4482-7.
5. MATĚJČEK, Z. *Co děti potřebují nejvíc*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-8274-75-6.
6. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém*. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-78-X.
7. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80-901424-7-8.
8. MORRISH, R.G. *Dvanáct klíčů k důsledné výchově*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-786-8.
9. NĚMECKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Život z víry*. Překlad 2 dílu katolického katechismu pro dospělé. (Vydala Německá biskupská konference 1995). Z Vyd. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2005. ISBN 80-7040-809-X.
10. / NOVOTNÁ, M.; KREMLIČKOVÁ, M. *Kapitola ze speciální pedagogiky pro učitele*. 1. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství. ISBN 80-95937-60-3.
11. PAŘÍZEK, V. *Obecná pedagogika*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-70-66-339-1.
12. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál. 2002.
13. PRŮCHA, J. a kol. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-140-3.
14. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-124-7.
15. SOBOTKOVÁ, O. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.
16. VÁŽANSKÝ, M. *Volný čas a pedagogika zážitku*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-90-15-49-0-5.

17. VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9.
18. Úmluva o právech dítěte, č. 104/1991 Sb.
19. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění.
20. Listina základních práv a svobod ČR čl. 2/1993 Sb., v platném znění.

Elektronické dokumenty

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání*. Soubor metodických textů k činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže, školních klubů a školních družin a domovů mládeže [online], Praha: MŠMT, © 2006, poslední aktualizace 6. ledna 2010 [cit. 1.3.2010]. Dostupné na WWW: [:http://www.msmt.cz/mladez/skolska-zarizeni-pro-zajmove-vzdelavani-soubor-metodickyx-textu-k-cinnosti-stredisek-pro-volny-cas-deti-a-mladeze](http://www.msmt.cz/mladez/skolska-zarizeni-pro-zajmove-vzdelavani-soubor-metodickyx-textu-k-cinnosti-stredisek-pro-volny-cas-deti-a-mladeze).

O Salesiánech Dona Bosca [online]. Salesiáni Dona Bosca, © 2010 [cit. 21.02.2010]. Dostupné na WWW: <http://www.sdb.cz/o-salesiánech>.

Info o YMCA [online]. Praha: YMCA Křesťanské sdružení mladých lidí, o.s., © 2010 [cit. 24.02.2010]. Dostupné na WWW: <http://www.ymca.cz/ifo-o-ymca>.

Seznam příloh

I. Vyhláška č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání

II. Dotazník

Příloha č.I. Vyhláška č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání

Klub**§ 6****Činnost klubu**

(1) Klub poskytuje zájmové vzdělávání žákům jedné školy nebo několika škol.

(2) Klub vykonává činnost ve dnech školního vyučování. Klub může vykonávat činnost i ve dnech, kdy neprobíhá školní vyučování, a to včetně školních prázdnin.

(3) Činnost klubu se uskutečňuje především formami uvedenými v § 2 písm. a), b) a f).

§ 7**Účastníci činnosti klubu**

(1) Činnost klubu je určena především pro žáky druhého stupně základní školy, žáky nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře.

(2) Účastníkem může být i žák prvního stupně základní školy, který není přijat k pravidelné denní docházce do družiny.

(3) O přijetí účastníka k činnosti klubu ve formě uvedené v § 2 písm. b) nebo c) se rozhoduje na základě písemné přihlášky.

Družina**§ 8****Činnost družiny**

(1) Družina poskytuje zájmové vzdělávání žákům jedné školy nebo několika škol.

(2) Družina vykonává činnost ve dnech školního vyučování a u školních prázdninách. Po projednání se zřizovatelem může ředitel přerušit činnost družiny v době školních prázdnin.

(3) Družina může vykonávat činnost pro účastníky, nebo účastníky a jejich zákonné zástupce, i ve dnech pracovního volna.

(4) Družina organizuje zájmové vzdělávání především pro účastníky přihlášené k pravidelné denní docházce.

(5) Činnost družiny se uskutečňuje formami uvedenými v § 2 písm. a), b) a f).

(6) Družina usměrňuje účastníkům odpočinkové činnosti a přípravu na vyučování.

§ 9**Účastníci činnosti družiny**

(1) Činnost družiny je určena především pro žáky prvního stupně základní školy.

(2) K pravidelné denní docházce mohou být přijati i žáci druhého stupně základní školy, žáci nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře, pokud nejsou přijati k činnosti klubu.

(3) Činnosti vykonávaných družinou ve formě uvedených v § 2 písm. a) a f) se mohou účastnit i žáci, kteří nejsou přijati k pravidelné denní docházce do družiny.

(4) O přijetí účastníka k činnosti družiny ve formě uvedené v § 2 písm. b) se rozhoduje na základě písemné přihlášky; její součástí je písemné sdělení zákonných zástupců účastníka o rozsahu docházky a způsobu odchodu účastníka z družiny.

§ 10**Organizace činnosti družiny**

(1) Účastníci pravidelné denní docházky do družiny se zařazují do oddělení.

(2) Oddělení se naplňují nejvýše do počtu účastníků.

(3) Je-li oddělení tvořeno pouze žáky se zdravotním postižením, je počet žáků v oddělení shodný s počtem žáků ve třídě školy samostatně zřízené pro tyto žáky podle zvláštního právního předpisu¹⁾.

(4) V oddělení lze individuálně integrovat nejvýše 5 účastníků se zdravotním postižením.

(5) Ředitel stanoví nejvyšší počet účastníků a 1 pedagogického pracovníka s ohledem na druh vykonávané činnosti účastníků, zejména s ohledem na její bezpečnost.

ČÁST TŘETÍ**ÚPLATA ZA ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ VE ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH ZŘÍZOVANÝCH STÁTEM, KRAJEM, OBCÍ NEBO SVAZKEM OBCÍ****§ 11****Podmínky úplaty**

(1) Zájmové vzdělávání je poskytováno zpravidla za úplatu.

¹⁾ Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků, studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů zdravotně znevýhodněných.

(2) Splatnost úplaty stanoví ředitel tak, aby byla úplata splatná nejpozději před ukončením účasti v dané činnosti. Úplatu může ředitel rozdělit do více splátek.

(3) Úplata může být snížena nebo prominuta

- a) dítěti, žákovi nebo studentovi, pokud je společně posuzovanou osobou pro nárok na sociální příplatek, který podle zvláštního právního předpisu¹⁾ pobírá jeho zákonný zástupce nebo jiná oprávněná osoba,
- b) dítěti, žákovi nebo studentovi, pokud má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte v péčovské péči podle zvláštního právního předpisu²⁾ a tento příspěvek nebo jeho část je vyplácena,

pokud skutečnosti uvedené v písmenu a) a vyplácení příspěvku uvedeného v písmenu b) prokáže řediteli.

(4) Mále může být úplata snížena

- a) účastníkům, kteří se účastní více než dvou činností daného školského zařízení,
- b) účastníkům, kteří jsou zapasáni k pravidelné činnosti, v případě účasti v dalších činnostech daného školského zařízení.

§ 12

Stanovení výše úplaty ve středisku

Je-li výše úplaty stanovena rozpočtem, nesmí rozpočtované příjmy na účastníka překročit rozpočtované výdaje na účastníka o více než 80 %. V ostatních případech nesmí výše úplaty překročit 180 % průměrných skutečných neinvestičních výdajů na účastníka v uplynulém kalendářním roce ve stejné nebo obdobné činnosti. Do rozpočtovaných výdajů, popřípadě do skutečných neinvestičních výdajů se nezahrnují výdaje na platy, náhrady platů, nebo mzdy a náhrady mezd, na odměny za pracovní pohotovost, odměny za práci vykonávanou za základě dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr a odstupné, na úhradu pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a na úhradu pojistného na všeobecné zdravotní pojištění, na přiděly do fondu kulturních a sociálních potřeb a ostatní náklady vyplývající z pracovněprávních vztahů, na nezbytné zvýšení nákladů spojených s výukou dětí, žáků a studentů zdravotně postižených, na učební pomůcky a rovněž výdajů na další vzdělávání pedagogických pracovníků, na činnosti, které přímo souvisejí s rozvojem škol a kvalitou vzdělávání, poskytované ze státního rozpočtu.

§ 13

Stanovení výše úplaty v klubu

Je-li výše úplaty stanovena rozpočtem, nesmí rozpočtované příjmy na účastníka překročit rozpočtované výdaje na účastníka o více než 50 %. V ostatních případech nesmí výše úplaty překročit 150 % průměrných skutečných neinvestičních výdajů na účastníka v uplynulém kalendářním roce ve stejné nebo obdobné činnosti. Do rozpočtovaných výdajů, popřípadě do skutečných neinvestičních výdajů se nezahrnují výdaje podle § 12 poskytované ze státního rozpočtu.

§ 14

Stanovení výše úplaty ve družině

Je-li výše úplaty stanovena rozpočtem, nesmí rozpočtované příjmy na účastníka překročit rozpočtované výdaje na účastníka o více než 20 %. V ostatních případech nesmí výše úplaty překročit 120 % průměrných skutečných neinvestičních výdajů na účastníka v uplynulém kalendářním roce ve stejné nebo obdobné činnosti. Do rozpočtovaných výdajů, popřípadě do skutečných neinvestičních výdajů se nezahrnují výdaje podle § 12 poskytované ze státního rozpočtu.

ČÁST ČTVRTÁ

USTANOVENÍ SPOLEČNÁ A ZÁVĚREČNÁ

§ 15

Ředitel stanoví ve vnitřním řádu pro jednotlivé formy zájmového vzdělávání podle § 2 způsob evidence účastníků.

§ 16

Zrušovací ustanovení

Zrušuje se:

1. Vyhláška č. 432/1992 Sb., o střediscích pro volný čas dětí a mládeže.
2. Vyhláška č. 87/1992 Sb., o školních družinách a školních klubech.

§ 17

Účinnost

Tato vyhláška nabývá účinnosti dnem jejího zveřejnění.

Ministryně:

JUDr. Buzková v. r.

¹⁾ § 20 odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální pomoci, ve znění pozdějších předpisů.

²⁾ § 17 až 19 a § 43 zákona č. 117/1995 Sb.

Přílohy

Příloha č. II.

DOTAZNÍK

Vážený/á respondente/respondetko,

V současné době dokončuji bakalářskou práci, jejíž součástí je i tento dotazník. Dovoluji si Vás požádat o jeho pečlivé vyplnění. Výsledky šetření jsou zcela anonymní a budou využity pouze pro účely této práce.

Děkuji Vám předem za spolupráci.

Miroslava Machová, studentka 3. ročníku TF JČU České Budějovice

Prosím, abyste vyplnili všechny položky dotazníku, jinak by byl dotazník znehodnocen.

U nabízených možností odpověď zřetelně označte, v ostatních případech odpověď vypište.

1) Uveďte Váš věk:

2) Jste:

a) muž

b) žena

3) Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- a) neukončené základní
- b) základní
- c) vyučen/a bez maturity
- d) vyučen/a s maturitou
- e) středoškolské bez maturity
- f) středoškolské s maturitou
- g) vyšší odborné
- h) vysokoškolské

4) Rodinný stav:

- a) svobodný/á
- b) ženatý/vdaná
- c) rozvedený/á
- d) vdovec/vdova

5) Ve společné domácnosti žiji:

- a) s manželem/manželkou
- b) s partnerem/partnerkou
- c) žiji sám/sama
- d) jiná možnost (prosím vypište)

6) Děti ve společné domácnosti (lze označit i více možností a číslem uvést počet):

- a) nezaopatřené vlastní
- b) nezaopatřené nevlastní
- c) zaopatřené vlastní
- d) zaopatřené nevlastní
- e) jiná možnost (vypište)

7) V současné době jsem:

- a) zaměstnaný/á
- b) nezaměstnaný/á
- c) na rodičovské dovolené
- d) na mateřské dovolené
- e) důchodce/důchodkyně
- f) jiná možnost (prosím vypište)

8) Navštěvují Vaše děti nějaký kroužek, sportovní oddíl apod.?

- a) ne
- b) ano (prosím vypište jaký)

9) Podle jakého kritéria jste s Vašimi dětmi kroužek (zájmový útvar) vybírali?

- a) přání a rozhodnutí dětí
- b) rozhodnutí nás rodičů
- c) na doporučení přátel (známých)
- d) jiný důvod (vypište prosím)

10) Co pro Vás bylo při výběru volnočasových aktivit důležité? (vypište prosím)

.....

11) Jaký typ volnočasového zařízení (instituce, organizace) vaše děti navštěvují?

- a) státní
- b) soukromá
- c) církevní
- d) jiná (vypište prosím)

12) Uved'te prosím název instituce/institucí, organizace/organizací, které vaše děti navštěvují:

*Pokud jste v otázce 11. zaškrtnuli odpověď c) pokračujte prosím ve vyplňování otázek 13 a 14
Pokud jste uvedli ostatní možnosti pokračujte prosím až otázkou 15.*

13) Uved'te prosím důvod Vašeho rozhodnutí pro církevní zařízení?:

.....

14) Domníváte se, že církevní organizace nabízejí v rámci volného času jiné lepší podmínky (služby)?

- a) ne
- b) ano (vypište prosím)

15) Hlásíte se k nějakému náboženskému vyznání?

- a) ne
- b) ano

Na otázku číslo 19 a 20 nemusíte odpovídat!

16) Domníváte se, že Vaše chování je v souladu s křesťanskou tradicí?

- a) ne
- b) spíš ne
- c) spíše ano
- d) ano
- c) nevím

d) jiná odpověď:

17) Dbáte při výchově svých dětí na to, aby byly vychovávány v souladu s křesťanskými pravidly? (pokud zvolíte možnost c, d, vysvětlete prosím, jakým způsobem dbáte, aby byla tato pravidla ve vaší výchově dodržována)

a) ne

b) spíše ne

c) spíše ano (popište jak):

d) ano (popište prosím):

e) nevím

18) Trávíte s dětmi společně volný čas při určitých aktivitách?

a) ne

b) ano (vypište prosím)

19) Máte nějaké pravidelné rodinné rituály?

a) ne

b) ano (vypište prosím)

.....

20) Uved'te prosím Váš věk v době sňatku:

21) Napište prosím v kolika letech jste měl/měla první dítě: